

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
LATVIJAS UN AUSTRUMEIROPAS JAUNO UN JAUNĀKO LAIKU
KATEDRA.

Vēstures bakalaura studiju programmas

3.kursa studentes

Zanes Krūmiņas

Stud.apl.Nr. Zk12015

**Sieviešu stāvoklis Rīgas pilsētā I pasaules kara sākumā
(1914.gada vasara - 1915.gada vasara): Darbība
sabiedriskajās organizācijās latviešu preses
atspoguļojumā
Bakalaura darbs**

Darba zinātniskais vadītājs

Asociētais profesors

Ēriks Jēkabsons

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbs Sieviešu stāvoklis Rīgas pilsētā I Pasaules kara sākumā (1914.g. vasara-1915.gada vasara): darbība sabiedriskajās organizācijās latviešu preses atspoguļojumā” ir veltīts Rīgas sieviešu lomas un dzīves izpētei Pirmā pasaules kara pirmajā gadā Rīgā, galvenokārt izmantojot latviešu preses materiālus. Aktuāls ir kļuvis jautājums par sieviešu lomu un nozīmi pasaules kara laikā. Pasaules karš ienesa sociālās izmaiņas sabiedrībā, sievietes sāka izcīnīt vienlīdzības statusu, gan darbos, gan sabiedrībā kopumā. Kara laikā sievietes parādīja, ka patriotisms viņās nav mazāks kā vīriešos un viņas ir gatavas aizstāt vīriešus darbos un palīdzēt valstij. Kara laikā sievietes plaši sāka pārstāvēt dažādas palīdzības organizācijas un labdarības biedrības, kur viņas ieguldīja lielu darbu, kā arī citos darbos aizstāja vīriešus, kuri bija iesaukti militārajā dienestā.

ANNOTATION

The bachelor' paper "Situation of women in Riga at the beginning of WW I (summer 1914 - summer 1915): activities in public organizations view in Latvian press" is dedicated to the role of women situation and life in the first year of the First World War in Riga, mainly studying Latvian Press. Nowadays women importance and role in war, has become popular question. The First World War brought social changes in society; women began to win equal status in both - work and in society. During the war, women also showed that patriotism in them isn't less than in men, and women showed that they are ready to replace men to work. They began to represent various public organizations and other jobs, where women made great effort of helping everyone. It was time when women replaced man, who was called in military service.

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
ANNOTATION.....	3
IEVADS	5
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	8
1. VISPĀRĒJĀ SITUĀCIJA UN IEDZĪVOTĀJU STĀVOKLIS RĪGĀ PIRMĀ PASAULES KARA SĀKUMĀ 1914. – 1915.GADS	13
1.1. Vispārējā situācija Rīgā, kara sākumā	13
1.2. Iedzīvotāju skaits un sastāvs Rīgā	17
1.3. Bēgļi kustība Rīgā.....	20
2. SIEVIETES RĪGAS PILSĒTĀ: VIETA SABIEDRĪBĀ	24
2.1. Sieviešu stāvoklis pirms kara, 19.gs otrā puse un 20.gs sākums Rīgas pilsētā	24
2.2. Sievietes vieta sabiedrībā.....	27
2.3. Bēgļu kustība un sievietes.....	32
3. SIEVIEŠU DARBĪBA SABIEDRISKAJĀS ORGANIZĀCIJĀS.....	36
3.1. Krievijas Sarkanā Krusta Rīgas nodaļa.....	37
3.2. Rīgas Latviešu palīdzības komitejas sieviešu nodaļa - Dāmu komiteja	42
3.3. Latviešu brīvprātīgā sanitārā vienība	45
SECINĀJUMI	48
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	51

IEVADS

Pirmais pasaules karš bija globāls bruņots konflikts starp Sabiedrotajiem Antantes lielvalstu vadībā vienā pusē un Centrālajām lielvalstīm otrā pusē, kas ilga no 1914.gada 28.jūlija līdz 1918.gada 11.novembrim. Karš tika dēvēts arī par Lielo Karu vai Nāciju karu. Pirmais pasaules karš Latvijai apdraudēja tās izveidošanās iespējas. Šo karu mēdz uzskatīt par vecā un jaunā laikmeta robežlīniju. 1914.gadā Vācija pieteica karu Krievijai. Pamazām karā iesaistījās aizvien vairāk valstu.

Karam sākoties, Latvijā sabiedrība bija naidīgi noskaņota pret vāciešiem. Latvija kara postu izjuta jau pašā tā sākumā 1914.gadā. Vācijas un Krievijas bruņotais konflikts Latvijas teritoriju pārvērta par karalauku. Milzīgās armijas postīja zemi, nerēķinoties ar vietējo civiliedzīvotāju ciešanām un upuriem. Vācija Pirmā pasaules kara otrā kara gadā bija okupējusi Latvijas rietumu daļu, bet Krievija negrasījās atdot šo ģeopolitiski izdevīgo reģionu. Pirmais kara gads negatīvi skāra Latvijas teritoriju un iedzīvotājus. Rīga, kura jau 100 gadus savā teritorijā nebija izjutusi tiešu karadarbību, uzreiz kļuva par piefrontes pilsētu. Tas ļoti nelabvēlīgi atsaucās uz Rīgas iedzīvotājiem. Sākās pārtikas produktu, apģērba, kurināmā, transportlīdzekļu rekvizīcijas, kā arī civilās pārvaldes pakļaušana militārajām instancēm. Sākās mobilizācija. Mobilizācija samazināja vīriešu skaitu darba spējīgo vecuma grupā.

Pirmais Pasaules karš sabiedrības atmiņās lielākoties saistās ar Latviešu strēlnieku bataljonu pulku cīņām, kā Ziemassvētku kaujas, cīņas Nāves salā. Kamēr vīrieši cīnījās par dzimtenes brīvību, arī sievietēm bija liela nozīme. Uz sievietes pleciem sāka gulties ne tikai ģimene, bet pašas valsts dzīve. Sievietei bija jāuzņemas pilna atbildība ne tikai par savu dzīvi un bez tēva palikušiem bērniem, bet arī par vecāko paaudzi. Bēgļu gaitās vairākuma sieviešu darbības lokā bija rūpes par tuvinieku paēdināšanu un izguldināšanu, viņu drēbēm, higiēnas minimumu, kā arī par līdzpaņemto iedzīvi un mantu. Sievietēm nācās risināt daudzus uzdevumus, lai viņas ģimene varētu izdzīvot ekstremālajos apstākļos. Kara laikā tieši sievietes mazināja sociālo un ekonomisko lejupslīdi. Viņām bija jāuzņemas atbildība par lietām, kas līdz tam bija vīriešu pārziņā, un jā rūpējas arī par pārējiem tautiešiem. Pirmais pasaules karš Latvijā ir uzskatāms par pagrieziena punktu, kas izcēla sievietes nepieciešamību sabiedrībā.

Pēdējos gados aktuāls ir kļuvis jautājums par sieviešu lomu un nozīmi pasaules kara laikā, jo parasti lielāka uzmanība tika veltīta strēlnieku bataljonu cīņām un

notikumiem kara laikā. Pirmais pasaules karš ienesa sociālās izmaiņas sabiedrībā, sievietes sāka izcīnīt vienlīdzības statusu gan darbos, gan sabiedrībā kopumā. Kara laikā sievietes parādīja, ka patriotisms viņās nav mazāks kā vīriešos un viņas ir gatavas daudz nopietnākiem darbiem, lai palīdzētu savai valstij. Rīgā visvairāk pārstāvētā tautība bija latvieši, kas bija 49% no visiem pārejējiem Rīgas iedzīvotājiem, darbā tiek apskatītas latviešu sievietes, kas bija lielākā sieviešu pārstāvētā grupa.

Visplašāk sieviešu pārstāvētās darba vietas pasaules kara laikā bija sabiedriskās un labdarības organizācijas. Pati par sevi sabiedriskā organizācija ir organizācija ar mērķi strādāt uz brīvprātības pamata, kas balstās uz kopības pamata. Šāda veida organizācijas nedrīkst būt veidotas peļņas iegūšanai, bet gan ar mērķi palīdzēt. Sievietes tika iesaistītas Krievijas Sarkanā Krusta Rīgas nodaļā, kā žēlsirdīgās māsas, lai sniegtu medicīnisko palīdzību cietušajiem, turpretim Rīgas Latviešu Labdarības biedrība un Latviešu Palīdzības komitejas - Dāmu komiteja, nodarbojās ar ziedojumu vākšanu, labdarību un visa nepieciešamā gādāšanu un organizēšanu priekš karavīriem un viņu ģimenēm, un citiem nelaimē nonākušajiem iedzīvotājiem.

Darba mērķis ir konstatēt sieviešu situāciju un darbību sabiedriskajās organizācijās Rīgas pilsētā no 1914.gada vasaras līdz 1915.gada vasarai, izmantojot latviešu presi.

Uzdevumi:

1. Apskatīt vispārējo sabiedrības stāvokli Rīgā kara sākumā – iedzīvotāju skaitu, sieviešu īpatsvaru salīdzinājumā pret vīriešu, Rīgas pašvaldības darbību un, kā karš ietekmējis Rīgas sabiedrību kopumā.
2. Konstatēt sieviešu situāciju pirms kara un viņu vietu sabiedrībā kara laikā, izglītības iespējas, lai varētu izprast, kādām izmaiņām cauri izgāja sievietes.
3. Konstatēt sieviešu nodarbošanos, sabiedrisko dzīvi kara sākumā un organizācijas, kurās tika nodarbinātas sievietes, kā arī izpētīt sievietes bēgļu gaitās Pirmā pasaules karā sākumā.

Lai izpildītu izvirzītos uzdevumus, darbs tiek dalīts nodaļās un apakšnodaļās, kuras atbilst bakalaura darbā izvirzītajiem uzdevumiem, lai sasniegtu izvirzīto mērķi.

Pirmā nodaļa ir vispārīgs raksturojums par sabiedrības stāvokli Rīgas pilsētā Pirmā pasaules kara sākumā. Šī nodaļa sniedz ieskatu par vispārējo situāciju Rīgā, tas ir,

iedzīvotāju skaits un sastāvs, bēgļu situāciju, kā arī Rīgas pašvaldības darbību kara sākumā, un nacionālo jautājumu, ar kādu saskārās Rīgā, saistībā ar vāciešiem.

Otrā nodaļā ir apskatīta tēma sievietes Rīgas pilsētā un to vieta sabiedrībā. Nodaļā ir aprakstīts, sieviešu situācija 19.gadsimta otrajā pusē un 20.gadsimta sākumā, viņu loma ģimenes dzīvē un izglītības iespējas, kā arī sieviešu nodarbošanās šajā laika posmā. Nodaļā tiek apskatīts arī bēgļu kustība un sievietes loma tajā.

Trešā nodaļā uzsvars, galvenokārt, ir likts uz sieviešu darbību sabiedriskajās organizācijās Pirmā pasaules kara pirmajā gadā Rīgā. Nodaļās aprakstītas ir, galvenokārt, svarīgākās labdarības, sabiedriskās organizācijas izveide, nozīme un darbība, un kā tajās tika iesaistītas un, kā darbojās sievietes.

Hronoloģiskās robežas izvēlētas tāpēc, lai sniegtu priekšstatu par izmaiņās sieviešu situācijā tieši viena gada laikā, tas ir, kā kara sākšanās izmaina sabiedrību un situāciju Rīgas pilsētā, kā mainās situācija pirms aktīvas karadarbības.

Bakalaura darbs galvenokārt ir balstīts uz preses materiāliem, kas aptver apskatīto tēmu laika posmā no 1914.gada līdz 1915.gada lielajai evakuācijai, to ieskaitot.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Bakalaura darbā „Sievietes situācija Pirmā pasaules kara sākumā Rīgā (1914.gada vasara - 1915.gada vasara): Darbība sabiedriskajās organizācijās - Latviešu preses atspoguļojumā” izstrādei tiek izmantoti publicētie avoti un literatūra un, kā papildus informācijai uzziņu literatūra. Bakalaura darbā kā primārie avoti ir izmantoti periodiskie izdevumi, kas ir publicēti laika posmā no 1914.gada vasaras līdz 1915.gada vasarai. Prese ir iespieddarbi, kuri iznāk noteiktā laika periodā un kuriem ir vienlaidu numerācija un viens nosaukums. Presi sauc arī par periodiskajiem izdevumiem, un tā ir viena no senākajiem informācijas līdzekļiem.

Kā galvenie informācijas avoti darbam tika izmantoti šādi laikraksti – „Dzimtenes Vēstnesis”, „Jaunā Dzīve”, „Jaunās Latviešu Avīzes”, „Jaunais Vārds”, „Jaunākās Ziņas”, „Latviešu Avīzes”, „Līdums”, „Rīgas Ziņas”, „Sadzīve”, „Varavīksne”. 1914.gadā Rīgā iznāca ap 70 periodiskajiem izdevumiem, bet 1915.gadā Pirmā pasaules kara ietekmē to skaits bija samazinājies līdz aptuveni 50 periodiskajiem laikrakstiem. Periodiskie izdevumi ir izmantoti, lai salīdzinātu katra laikraksta informāciju par karu un sieviešu situāciju, kā arī ko katrs konkrētais laikraksts uzskatīja par aktuālāko no 1914.gada līdz 1915.gada. Liela nozīme ir presei, jo tā dod iespēju ielūkoties pētāmā laika notikumos un procesos, kā arī tā laika sabiedrības viedokļos. Periodiskie izdevumi ir izmantoti, lai salīdzinātu vairākus laikrakstus un iegūtu informāciju par apskatāmā laika un tēmas aktualitātēm. Lielākoties laikraksti iznāca vairākas dienas nedēļā, izņemot svētku dienas. Kara dienās katrā laikrakstā tika pieminēti ziedojumi un labdarības pasākumi karā cietušajiem kareivjiem un viņu ģimenēm, kā arī pateicības no labdarības biedrībām.

Politiskais un literārais laikraksts „Dzimtenes Vēstnesis” iznāca jau kopš 1907.gada novembra, numuri iznāca katru dienu, to izdeva Rīgā. Ik dienu izdevumā rakstīja par svarīgākajām tā laika aktivitātēm gan pasaulē, gan Latvijā. Tika rakstīts par sabiedrībai svarīgām lietām, ekonomisko stāvokli valstī, strādniekiem un rūpnīcu dzīvi, biedrību dzīvi un publicēja informāciju par vairāku biedrību, kā Rīgas Labdarības biedrības, Palīdzības komitejas, Izglītības biedrību un citu biedrību darbiem un aktivitātēm. Sākoties karam „Dzimtenes Vēstnesis” katru dienu aktīvi publicēja ziņas par kara gaitām un, un kā tās ietekmē, jeb kādas izmaiņas skāra latviešu dzīves.¹ Līdzīgs bija izteikti nacionāli politiski, tautsaimnieciski juridiski literārs laikraksts „Līdums”,

---

¹ Dzimtenes Vēstnesis, 1914.g. augusts – 1915.g. augusts

kas iznāca Rīgā sākot no 1913.gada un publikācijas tika veiktas katru dienu, kurā arī tika atspoguļotas svarīgākās ziņas saistība ar pētāmo laiku. Sākoties karam, arī „Līdums” publicēja svarīgākās aktualitātes. Katrā numurā tika uzskaitītas gan biedrību aktivitātes, kā labdarību pasākumu organizēšana, ziedojumu vākšana, sapulces un citas nodarbes, kā arī atspoguļoja Rīgas pašvaldības darbību. „Līdums” pārstāvēja ar lauksaimnieku intereses, un 1917.gadā kļuva par Latviešu Zemnieku savienības laikrakstu.² Rīgā iznāca arī ik dienas laikraksts „Jaunākās Ziņas”, kas sāka iznākt ar 1911. gadu, sniedza jaunākās ziņas par notiekošo pasaulē un Latvijā.³

Ik nedēļas periodiskais izdevums „Varavīksne” bija mākslas un ģimenes žurnāls, aktuālu rakstu un ilustrācijas krājums, kas sāka iznākt Rīgā sākot ar 1914.gada augustu, kas sniedza ik nedēļas jaunumus par notiekošo pasaulē un Latvijā. „Varavīksne” sniedza arī ieskatu par jaunumiem mākslā, karā, ģimenes dzīvē. Plašu ieskatu žēlsirdīgo mūsu, kā arī Sarkanā Krusta darbībā kara laikā, kā arī par Labdarības biedrības aktivitātēm. Neizpalika informācija arī par lazarešu iekārtošanām un izveidēm, un to darbībām. „Varavīksne” arī publicēja dažādus vizuālos materiālus, kā bildes ar kareivjiem, medicīnas darbiniekiem, no biedrību sapulcēm, mākslas gleznām un attēlus, kas saistīti ar citām lietām, kas tajā laikā varēja ieinteresēt sabiedrību.⁴

Vecākais laikraksts latviešu valodā ir „Latviešu Avīzes”, kas iznāca sākot ar 1822.gadu reizi nedēļā, ko iespieda Jelgavā. Ar 1913.gadu tas sāka iznākt katru dienu. „Latviešu Avīzes” iznāca līdz 1915.gadam. Sākotnēji laikraksts piederēja vācu mācītājiem, bet ar 20.gadsimtu laikrakstu sāka rediģēt arī latvieši. Laikrakstā varēja uzzināt par jaunāko ārzemju presē un arī Latvijā. „Latviešu Avīzes” tika izdotas ar mērķi iepazīstināt sabiedrību ar sev apkārt notiekošo un svarīgo. Laikrakstu pārtrauca izdot pēc Kurzemes okupācijas Pirmajā pasaules karā.⁵ 1914.gadā sāka iznākt ilustrētais rakstu krājums, ik mēneša periodiskais izdevums „Nedēļa”, kas arī sniedza ziņas par aktuālo informāciju darbā apskatāmā laika periodā.⁶

Politiski un literārais, konservatīvais periodiskais izdevums „Rīgas Ziņas” laika posmā no 1914.gada līdz 1915.gadam sniedz konkrētāku informāciju par notiekošo Rīgā. Laikraksts iznāca katru dienu latviešu valodā Rīgā. „Rīgas Ziņas” bija viens no

---

²Līdums, 1914.g. augusts – 1915.g. augusts.

³Jaunākās Ziņas, 1915. gada janvāris - jūnijs

⁴Varavīksne, 1914.g. augusts – 1915.g. jūlijs.

⁵Latviešu Avīzes, 1914.g. augusts – 1915.g. marts

⁶Nedēļa, 1914. gada jūnijs - novembris

jaunākajiem laikrakstiem, kas sāka iznākt 1914.gada janvārī. Sākoties karam izdevums plaši apraksta ekonomisko stāvokli – rūpnīcu un fabriku stāvokli pirms un pēc evakuācijas, tirdzniecības problēmas, kā arī aprakstīts bēgļu un iedzīvotāju stāvoklis Rīgā, aprakstīja jaunākās kara aktualitātes, Rīgas pašvaldības darbību un sabiedrības dzīvi. „Rīgas Ziņas” arī informēja par biedrību aktivitātēm un pasākumiem.⁷ „Jaunās Latviešu Avīzes” iznāca laika posmā no 1909.gada līdz 1915.gadam, iznāca divas reizes nedēļā, sniedza informāciju par notikumiem gan ārzemēs gan Latvijā, atsevišķi katrā novadā. 1914.gada – 1915.gadam publicēja svarīgāko un jaunāko informāciju par kara notikumiem, kā arī šajā periodiskajā izdevumā tika atspoguļots kritušo un cietušo saraksts.⁸

Labdarības biedrība, Latviešu palīdzības biedrība, Dāmu komiteja un citas organizācijas laikrakstos vienmēr iesūtīja savas darbības grafikus, sasniegumus un sapulču grafikus, lai informētu sabiedrību un savus kolēģus. Kopumā tā laika periodiskie izdevumi bija tie, kas ļoti labi atspoguļoja sabiedrības stāvokli gan Pasaulē, gan Latvijā, par visāda veida notikumiem, gan karā, gan ar citiem kara nesaistītiem notikumiem – teātra izrādes, dažādi pasākumi, biedrību rīkoti labdarības pasākumi u.t.t. Periodikas apskatei tika arī izmantots A. Gintera sastādīto periodikas rakstu retrospektīvo rādītāju *Latviešu zinātne un literatūra*, kas aptver 1914.gadu un 1915.gadu.⁹

Lai gūtu pilnīgāku ieskatu bakalaura darba aplūkotajos tematos un izprastu situāciju kopumā, tika izmantoti arī vairāki literatūras darbi. Par Rīgas pašvaldības darbību un stāvokli kara sākumā ir labi aprakstīta grāmatās „*Rīgas Pārvalde Astoņos gadsimtos*” un J.Krastiņa „*Rīga: 1860 – 1917*”, kur ļoti labi tiek atspoguļots stāvoklis pirms kara un pašā kara laikā, kā arī kādi pienākumi bija jāveic pašvaldībai, un kā tā mēģināja rast risinājumus problēmām. Abi darbi aptver plašu informāciju par to, kādas problēmas ir piemēklējušas Rīgu pēc Pirmā pasaules kara un kara pirmajos gados un, kā Rīgas pašvaldība mēģinājusi tās risināt. J. Krastiņš savā grāmatā aprakstījis vispārēji par Rīgu, sākot ar Rīgas teritoriju un iedzīvotājiem beidzot ar situāciju Rīgā Pirmā pasaules kara sākumā. Autora darbā var atrast plašu informāciju par situāciju pirms kara un tā laikā. Autors sīki apraksta bēgļu gaitas, sabiedrības, ekonomisko un sociālo stāvokli, kā arī Rīgas pašvaldības darbību.¹⁰ „*Rīgas Pārvalde Astoņos Gadsimtos*” ir aprakstīts kā ir darbojusies Rīgas pašvaldība kara

⁷ Rīgas Ziņas, 1914.g. augusts - 1915.g. augusts

⁸ Jaunākās Latviešu Avīzes 1914.g. augusts – 1915.g. jūnijs

⁹ *Latviešu zinātne un literatūra: Periodikā iespiesto rakstu rādītājs*. Vol. 1914 un 1915.g, Rīga: Viļa Lāča Latvijas PSR Valsts Bibliotēka. 1989.g.

¹⁰ Krastiņš, J. *Rīga : 1860-1917*. Latvijas PSR Zinātņu akadēmija. Vēstures institūts. Rīga: Zinātne. 1978.g. 493.lpp.

sākumā, un kādas darbības tā ir veikusi sabiedrības un pilsētas labā, lai uzlabotu situāciju un attīstītu pilsētu. Tā atbildēja arī par izglītību iestāžu darbību un attīstību.¹¹

Vispārīgu priekšstatu par notikumiem un situāciju Pirmajā pasaules karā Latvijā un Rīgā sniedz V. Bērziņa grāmatā „*Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*”. Tā iekļauj aprakstus par kara kustību, iedzīvotājiem, strādniekiem un evakuācijām, kā arī militāro darbību Latvijas teritorijā. Ļoti noderīgu informāciju varēja gūt par bēgļiem un to situāciju Latvijā un Rīgā. Darbā tiek plaši sniegts plašs ieskats par notikumiem Rīgā, kas skar sabiedrību kopumā.¹² Par iedzīvotāju skaitu, tautībām, ticību un ģimenes stāvokli Rīgā, kā arī iedzīvotāju skaita izmaiņām gadu gaitās. Darbā „*Katram Bija Sava Rīga: daudznacionālas pilsētas portrets no 1875 – 1914.g.*” tiek aprakstīts par Rīgu kā daudznacionālu pilsētu, kurā dzīvo ne tikai latvieši, bet arī vācieši, krievi, lietuvieši u. c. K. Volfarte aprakstījusi latviešu sabiedrības situāciju Rīgas pilsētā, iedzīvotāju stāvokli, darba un izglītības iespējas un dzīvi kā tādu un kā mainījās situācija, sākot ar 19. gadsimta beigām līdz pirmajam Pirmā pasaules kara gadam.¹³

Par sieviešu stāvokli Rīgā un Latvijā plaši ir aprakstījusi autore – V. Zelče „*Marginālās jeb 1376 fonds*”, „*Skices Vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*”, „*Nezināmā: Latvijas sievietes 19. gadsimta otrajā pusē*”. Savos darbos viņa ir aprakstījusi, kā laika gaitā ir mainījusies sieviešu dzīve - pirms kara, kara laikā un arī pēc kara, kā mainās sieviešu dzīves sākoties karam, kad viņam ir jāaizstāj savi vīru gan ģimenē, gan darbā, kā mainās sievietes izskats u.t.t.¹⁴ Šie darbi labi atspoguļo sievietes nozīmi un to, ka viņas sākot ar 19. gs kļūst nozīmīgākas¹⁵, un izceļ to, ka Pirmais pasaules karš ir vēl viens liels pagrieziena punkts sieviešu vēsturē, viņas iegūst vairāk brīvību un tiesības.¹⁶

Par sievietē, viņas izglītības, darba iespējām un ģimenes dzīvi, kā arī par sieviešu darbošanos sabiedriskajās organizācijās, tādās, kā labdarības un palīdzības organizācijās, ir aprakstīts: O. Odiņas darbā „*Žēlsirdīgo māsu darbība Krievijas Sarkanā Krusta ietvaros Latvijas teritorijā.*”, kur ir apkopota informācija par žēlsirdīgo māsu apmācību un Sarkanā

¹¹ Rīgas pārvalde *Astoņos Gadsimtos. Rīga*: 2000.g. 152 – 163.lpp.

¹² Bērziņš, V. *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 270. lpp

¹³ *Latviešu Rīga - Volfarte, K., Katram Bija Sava Rīga: daudznacionālas pilsētas portrets no 1875 – 1914.g.* Rīga: AGB, 2004.g. 31.lpp.

¹⁴ Zelče, V. *Marginālās jeb 1376. Fonds*. Latvijas Valsts vēstures arhīvs. 2005.g. 253.lpp.

¹⁵ Zelče, V. *Nezināmā: Latvijas sievietes 19.gadsimta otrajā pusē*. Rīga: Latvijas Arhīvistu biedrība. 2002.g. 298.lpp.

¹⁶ Zelče, V. *Skices Vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*. Latvijas arhīvi. 2002.g. 28 – 48.lpp.

Krusta darbību.¹⁷ D. Lucius darbā „*Modernā sieviete un laulība*”, Brant. L darbā „*Latviešu Sieviete*”,¹⁸ ir minēts, par sievieti, kā svarīgu sabiedrības daļu, par viņu darba un izglītības iespējām, kā arī ģimenes dzīvi, tiek uzsvērts arī par sieviešu izaugsmes iespējām. Par sieviešu darbu labdarības organizācijās un šo darbu uzskaiti, kā labu materiālu var pieminēt „*Rīgas Latviešu Labdarības biedrība sešos gadu desmitos: 1868 – 1928.*”, kur tiek apskatīts arī laika posms, kas tiek pētīts darbā.¹⁹

Par sievieti Latvijas vēsturē un militārajā dienestā savos darbos ir rakstījuši, I. Krīgere „*Hipokrāta zvērestam uzticīgi: medicīniskais dienests latviešu strēlnieku bataljonos (pulkos) 1915.–1918. gadā*” un Ē. Jēkabsons: „*Latvijas sievietes un bērni militārajā dienestā Pirmajā Pasaules Karā.*”, „*Latviešu sievietes militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā: Sieviete Latvijas Vēsturē*”. Ē.Jēkabsons savos darbos ir rakstījis par sieviešu patriotismu un vēlmi piedalīties cīņās kopā ar vīriešiem, kā arī stāties Brīvprātīgo palīdzības biedrībās, lai palīdzētu cietušajiem karavīriem un civiliedzīvotājiem. Darbos ir uzsvērts, kā karš ir ietekmējis sieviešu dzīvi un, kā tā mainījusies sākoties karam un pēc.²⁰ I. Krīgere savā darbā apraksta par Latviešu brīvprātīgo sanitārās vienības izveidi un medicīniskā dienesta darbību latviešu strēlnieku bataljonos.²¹

Uzziņu literatūra sniedz labāku ieskatu statistiskajās datubāzēs par iedzīvotājiem Rīgas pilsētā Pirmā pasaules kara sākumā. Pārējie avoti un literatūra tiek izmantoti kā papildinājums un salīdzināmais materiāls. Literatūra ir veidota loģiski un saprotami, tas ir lielisks palīglīdzeklis, lai darba autore varētu iedziļināties ne tikai apskatāmajā tematā, bet arī iejusties konkrētajā laika periodā un izprast to.

---

¹⁷ Odiņa, O. Salaks, J. *Žēlsirdīgo māsu darbība Krievijas sarkanā krusta ietvaros Latvijas teritorijā*. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstnesis. 4. – 19.lpp.

¹⁸ Lucius, D. *Modernā sieviete un laulība*. Rīga: izdevniecība „Jaunā doma” 1932.g. 100.lpp.; Lucius, D. *Modernā sieviete un laulība*. Rīga: izdevniecība „Jaunā doma” 1932.g. 100.lpp.; Brant, L. *Latviešu Sieviete*. Rīga: Valters un Rapa, 1931.g. 234 lpp.

¹⁹ Odiņa, O. Salaks, J. *Žēlsirdīgo māsu darbība Krievijas sarkanā krusta ietvaros Latvijas teritorijā*. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstnesis. 4. – 19.lpp.

²⁰ Jēkabsons, Ē. *Sieviete Latvijas Vēsturē: rakstu krājums*. LU akadēmiskais apgāds. 2007.g. 36 -55.lpp.; Jēkabsons, Ē. *Latvijas sievietes un bērni militārajā dienestā Pirmajā Pasaules Karā*. LVIŽ, 2014.g. Nr.4

²¹ Krīgere, I. *Hipokrāta zvērestam uzticīgi: medicīniskais dienests latviešu strēlnieku bataljonos (pulkos) 1915.–1918. gadā* Latvijas Kara muzeja gadagrāmata. VI. Rīga: 2005.g

1. VISPĀRĒJĀ SITUĀCIJA UN IEDZĪVOTĀJU STĀVOKLIS RĪGĀ PIRMĀ PASAULES KARA SĀKUMĀ 1914. – 1915.GADS

1914.gadā kara uztvere tika ļoti romantizēta. Kara pasludināšana tika pieņemta dažviet ar lielu sajūsmu karā iesaistīto valstu iedzīvotāju vidū. Nacionālistisku jūtu pārpildīti, ļoti daudzi cilvēki pieteicās armijā. Daudz darba vietu palika bez vīriešu kārtas strādniekiem, jo tika iesaukti armijā. Tukšās vietas aizpildīja sievietes, tagad vīriešu darbu sāka veikt sievietes. Pieauga arī sabiedrības pieprasījums pēc jaunākas informācijas par notiekošo, vislabāk informāciju atspoguļoja presē, kuru sāka izdot biežāk, kura, protams, tika pakļauta cenzūrai. Pretkara kustības ietvaros Rīgā notika rūpnīcu streiki. Karš skāra ne tikai konfliktā iesaistītās karojošās puses, bet arī sabiedrību kopumā. 1915.gadā notika Lielā evakuācija uz Iekškrīviņu, kā rezultātā liels skaits iedzīvotāju devās prom no Latvijas teritorijām.

Tautas skaitīšana ir viens no nozīmīgākajiem statistiskās informācijas avotiem. Faktiski visa iedzīvotāju statistika balstās uz tautas skaitīšanas datiem. Tautas skaitīšana ir orientēta uz iedzīvotāju uzskaites vienotas informācijas bāzes izveidošanu. Tā atspoguļo reālās pārmaiņas iedzīvotāju skaitā, sastāvā, izvietojumā, ģimenes stāvoklī, nodarbinātībā un citos skaitīšanas programmā ietvertajos jautājumos.²²

1.1. Vispārējā situācija Rīgā, kara sākumā

Pirmais pasaules karš sākās 1914.gadā, kad Vācija pieteica karu Krievijai. Karš Latviju skāra pirmajās kara dienās. Jau otrajā kara dienā tika bombardēta Liepāja, apšaudes un bombardēšana radīja nomācošu iespaidu uz civiliedzīvotājiem. Vienlaikus ar sauszemes operācijām Kurzemē vācieši no jūras mēģināja uzbrukt arī Rīgai, lai gan nesekmīgi Vācijas armija 1915.gada pavasarī vajāja nelielās krievu armijas daļas, kas atradās Kurzemē un strauji tuvojās Rīgai.²³

Rīgu pats karš pašā sākumā skāra bēgļu plūsmas veidā, kas Rīgā jau ieradās 1915.gada pavasarī.²⁴ Pieauga uztraukums, nestabilitāte. Kara sākums tieši ietekmēja rūpniecību. Sākotnēji vairāki uzņēmumi, piemēram, vagonbūves, mašīnbūves rūpnīcas saņēma izdevīgus piedāvājumus militārajā jomā, tomēr strādnieku iesaukšana armijā un liela

²² N. Baranovskis, *Tautas skaitīšana Latvijā: īsa vēsture, organizēšana, problēmas*. Rīga: Avots. 1988.g. 20.lpp;

Bērziņš, V. *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 28.lpp

²³ I. Vārpa, *Ceļš uz Latvijas valsti 1914 – 1922*. Jumava. 2012.g. 5 -10.lpp.

²⁴ Bērziņš, V. *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 82.lpp.

mobilizācija jau pirmajās kara dienās, kā arī izejvielu, kurināmā lielais trūkums, lika sašaurināt ražošanas iespējas un nācās atlaist tur palikušās strādājošās personas. Masveidā izputēja sīkie rūpniecības uzņēmumi. Pieauga neapmierinātība un vairākās fabrikās kara sākumā notika streiki, tomēr strauji sākušies streiki tika ātri novērsti. Interesanti ir tas, ka streiki sākās kā protests pret Vācijas kara pieteikumu.²⁵

1915.gada pavasarī fronteī tuvojoties tuvāk masveidā tika sāka fabriku un rūpnīcu evakuācija. Īsā laika posmā Rīgu atstāja ne mazāk par 60 000 strādnieku ar savām ģimenēm, Rīgā iedzīvotāju un strādnieku skaits samazinājās uz pusi.²⁶ Strādnieki, kuri bija zaudējuši darbu Rīgā, ieguva darbu vai turpināja meklēt darbu Krievijas pilsētās, tie, kas nepameta Rīgu meklēja palīdzību Latviešu Palīdzības biedrībā.²⁷ 1915.gada jūlijā no Rīgas sāka evakuēt arī valdības iestādes kopā ar ierēdņiem un viņu ģimenēm, un skolas. Karš radīja daudzas sociālās pārmaiņas. Notika mobilizācija armijā, evakuācija. Pilsētā ieplūda bēgļi. Civilo iedzīvotāju galvenās rūpes bija bailes par savu dzīvību un drošību. Sākoties karam, samazinājās darba iespējas, Rīgā bez darba palika daudz iedzīvotāji. Mainījās arī atbildības joslas ģimenē, vīriešu iesaukšana armijā sajauca kārtību ģimeņu dzīvēs.²⁸

Netālu norisinoties karadarbībai, Rīgā un tās apriņķī, un citur piefrontes joslā, strauji samazinājās pārtikas krājumi. Iedzīvotājiem turpmāk atlika paļauties uz produktu pievedumiem, kuri arvien biežāk kavējās. Grūtības ar pārtiku un darba zaudēšana līdz ar uzņēmumu slēgšanām un to iekārtu demontēšanām, joprojām daudzus iedzīvotājus, darbaļaudis spieda pamest Rīgu. Pārtikas un citas nepieciešamās preces strauji palika dārgākas, protams, daudz produkti tika arī mākslīgi sadārdzināti. Bija jāapgādā ne tikai rīdzinieki, bet arī Rīgā ienākušie bēgļi.²⁹ Aizvien vairāk pilsēta izjuta pirmās nepieciešamības preču un priekšmetu trūkumu. Rīdzinieku apgādi ar nepieciešamajām precēm negatīvi ietekmēja Rīgas – Daugavpils dzelzceļa līnijas pārraušana Ogres tuvumā. Līnija tika atjaunota, bet karadarbības dēļ apgāde tika uzturēta caur Pleskavu, jo dzelzceļa līnijas Latvijā noslogoja kara resors. Lai Rīgai pievestu pārtiku, nācās iejaukties frontes štābam, tas lika izdalīt ik dienas 4 – 6 preču vagonus pilētai ar nepieciešamajām precēm, bet arī tas viss notika ar lielām grūtībām.³⁰

²⁵ Rīgas Ziņas. *Rīga*. 17.okt. 1914.g.

²⁶ Bērziņš, V. *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 93 – 95.lpp.; Zelče, V. *Marginālās jeb 1376 fonds*. Latvijas Valsts vēstures arhīvs 2005.g 19.lpp.

²⁷ Rīgas Ziņas. *Rīga*. 02.jūl.1915.g.

²⁸ Turpat

²⁹ Dzimtenes Vēstnesis, 21.maijs; 26.jūn. 1915.g.; *Rīgas ziņas* - Līdums.. 10.aug. 1914.g.

³⁰ Bērziņš, V. *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g 97.lpp.

Pirmā pasaules kara sākšanās un Krievijas iesaistīšanās tajā radīja Latvijā neredzētu un negaidītu nacionālā noskaņojuma gaisotni, kas bija negatīvi vērsta pret vāciešiem. Nacionālistisku jūtu pildīti, ļoti daudzi cilvēki pieteicās armijā, lai stātos cīņā pret vāciešiem. Galvenais nacionālo attiecību atspoguļotāji bija laikraksti. Sakarā ar karu tika ieviesta stingra preses cenzūra, tādēļ publicējumi par nacionālo jautājumu nāca klajā retāk un nebija tik atklāti. Līdz 1915.gada vasarai latviešu avīzes rakstīja par tautas vēsturisko nacionālo naidu pret vāciešiem, laikrakstos tiek arī minēts nacionāls uzdevums latviešiem, sargāt savu tēvzemi.³¹

Grāmatā, „Rīgas Pārvalde Astoņos gadsimtos”, Dz. Ozoliņas darbā „Rīgas Domes Veidošanās un tās darbība”, minēts, ka „Kara izraisītās pret vācu kampaņas rezultātā, Rīgas sabiedriskās vietās aizliedza runāt vāciski, slēdza vācu privātskolas, noņēma vācu izkārtnes un aizkrāsoja vāciskos ielu nosaukumus.³²”, kas liecina, ka nepatika pret vāciešiem³³ bija liela, ko pastiprināja arī krievu iesaistīšanās karā. Var pieminēt arī to, ka vāciešu ietekme Rīgā bija liela jau pirms kara, jo lielākoties visās prestižajās un labāk apmaksātajās profesijās atradās vācieši, bet Rīgas latvieši lielākā daļa pelnīja iztiku, strādājot apkalpojošajās sfērās vai arī par strādniekiem.³⁴ Tas jau bija viens no iemesliem sabiedrības neapmierinātībai pret vāciešiem. Ļoti nacionālistiski bija noskaņots laikraksts „Līdums”, un uzsvēra, ka bija brīdis, kad Sarkanā Krusta Rīgas nodaļa bija nacionālistiski noskaņota, brīdī kad atradās vāciešu rokās, un ļoti atturīgi esot bijuši pret nevācu iedzīvotājiem³⁵, lai gan Sarkanā Krusta darbība balstījās uz palīdzību pilnīgi visiem, neatkarīgi no nacionalitātes un, kas tu esi.

Kara laikā Rīgā bija dažādu tautību pārstāvji, un nacionālais jautājums bija kļuvis svarīgs, jo pilsētā, kuras iedzīvotāju sastāvs ir dažāds, karš bija pārbaudījums nacionālai identitātei. Rīdzinieki šo pārbaudījumu labi izturēja, jo vadījās pēc principa - pret vāciešiem un viņu idejām, lai varētu pasargātu savas idejas.³⁶ Vācieši savu dominējošo stāvokli Rīgā zaudēja, bet tie savā veidā spēja saglabāt būtisku ietekmi uz Rīgas dzīvi, jo viņu uzraudzībā palika svarīgi uzņēmumi.³⁷ Pēc pastāvošās pilsētas likumdošanas, Rīgas

³¹ Dirbins, L. Nacionālais jautājums Latvijā 1850 – 1940.g. Rīga: 1997.g 95.lpp.;

Dzimtenes Vēstnesis 18.aug. 22.sept.1914.g.; Līdums 1.janv. 1915.g.

³² Ozoliņa, Dz. Rīgas Domes Veidošanās un tās darbība (19gs 2.puse – 1918.gads) - Rīgas Pārvalde astoņos gadsimtos. Rīga 2000.g. 152.lpp

³³ Dzimtenes Vēstnesis 13.sept. 1914.g

³⁴ Latviešu Rīga - Volfarte, K., Katram Bija Sava Rīga: daudznacionālas pilsētas portrets no 1875 – 1914.g. Rīga: AGB, 2004.g. 31.lpp.; Nedēļa, 1.aug. 1914.g.

³⁵ Rīgas Ziņas – Līdums, 23.okt., 1914.g.

³⁶ Līdums 5.janv.1915.g, Jaunais Vārds 19.maijs, 1915.g.

³⁷ Vāciešu Rīga - Latviešu Rīga - Volfarte, K., Katram Bija Sava Rīga: daudznacionālas pilsētas portrets

pašvaldības tiešajos uzdevumos ietilpa pilsētas labiekārtošana, ugunsdrošības nodrošināšana, pilsētas apbūves virsuzraudzība, rūpes par iedzīvotāju sociālo aizsardzību un veselību, piedalīšanās tautas izglītības nodrošināšanā, vietējās tirdzniecības un rūpniecības attīstības veicināšanā u.t.t.³⁸ 20.gadsimta sākumā Rīgā bija 24 pastāvīgas komisijas – valdes un pārvaldes; ekonomijas valde, kura pārzināja pilsētas īpašumus un nodokļus; būvvalde, būvuzraudzības valde, tirdzniecības un amatniecības valde, trūcīgo apgādības valde, uzņēmumu pārvalde, kas bija atbildīga par uzņēmumiem kā gāzes, ūdens, elektrības uzņēmumiem. Šīs komisijas veidoja Rīgas valde, lai varētu tikt galā ar visu darba apjomu. Komitejas vadīja valdes loceklis. Komiteju locekļu tāpat kā domnieku amats bija goda amats, interesanti ir tas, ka viņi nesaņēma algas. Katrai komisijai bija kanceleja ar sekretāru un ierēdņi. Pēc vajadzības kancelejā darbojās arī speciālisti tādi, kā ārsti, inženieri, arhitekti un citi. No vecajām iestādēm savas funkcijas saglabāja bāriņtiesa. 1914.gadā pilsētas pārvaldes iestādēs nodarbināja 2805 personas. 1914.gadā pilsēta uzturēja 44 pamatskolas ar 9348 skolēniem un sešas vidējās mācību iestādes ar 3517 skolēniem. Bez tam, pilsētas pārziņā un aprūpē atradās astoņas nespējnieku patversmes ar 1281 iemītnieku, piecas bērnu patversmes ar 412 bērniem un viens bērnu dārzs ar 181 bērnu.³⁹

Pilsētas mierīgo dzīvi pārtrauca pasaules kara sākums 1914.gada vasarā. Kara izraisītās pret vācu kampaņas rezultātā 1914.gada rudenī Rīgas sabiedriskajās vietās ar likumu aizliedza runāt vāciski, slēdza vācu privātskolas, noņēma vācu izkārtnes un aizkrāsoja vāciskos ielu nosaukumus.⁴⁰ Rīgas iedzīvotājiem noteiktā laika posmā, līdz 1914.gada 24.oktobrim, bija jāizpilda šis uzdevums, par nepakļaušanos un laikā neizpildītu šo likumu, draudēja sods.⁴¹ Rīgai kļūstot par piefrontes pilsētu, tika smagi deformēta tās saimnieciskā dzīve un izmainīta sociālā vide. Tika pārtraukti visi pilsētas labiekārtošanas darbi. Samazinājās ielu apgaismojums un ūdens patēriņš. Pēc militāro iestāžu rīkojuma rekvizēja gandrīz visus pilsētas upju kuģus.⁴²

---

no 1875 – 1914.g. Rīga: AGB, 2004.g. 71.lpp.

³⁸ Ozoliņa, Dz. *Rīgas Domes Veidošanās un tās darbība - Rīgas Pārvalde astoņos gadsimtos*. Rīga 2000.g. 152.lpp.

³⁹ Turpat 150 – 153. lpp.

⁴⁰ August Hans tika sodīts ar 25 rubju sodu un septiņām dienām cietumsodu, jo no sava veikala nebija noņēmis izkārtņi ar vācisko uzrakstu. Skat: Rīgas Zinas 13.febr. 1915.g.

⁴¹ *Rīgas ziņas* - Līdzums 19.okt. 1914.g.

⁴² Ozoliņa, Dz. *Rīgas Domes Veidošanās un tās darbība (19gs 2.puse – 1918.gads)Rīgas Pārvalde astoņos gadsimtos*. Rīga 2000.g. 162. lpp; Dzimtenes Vēstnesis, 11.aug. 1914.g

Notika vispārējā mobilizācija, un pilsētai bija pienākums arī rūpēties par telpām iesauktajiem karavīriem un arī hospitāļiem.⁴³ Domei un valdei bija jārisina kara apstākļu radītās problēmas. Pašvaldībā tika izveidotas vairākas komisijas, kuru uzdevums bija organizēt iedzīvotāju apgādi ar pārtiku un kurināmo, izsniegt pabalstus no pilsētas kases mobilizēto trūcīgo karavīru ģimenēm u.t.t. Pilsētas pārtikas komisija nespēja novērst pārtikas krīzes iestāšanos 1915.gadā.⁴⁴ Ar 1915.gadu Rīgā sākās pārtikas krīze. Stāvoklis kļuva sevišķi kritisks vasarā, kad kaujas risinājās Rīgas pievārtē. Ienaidnieku rokās bija kritusi Kurzeme, kam bija svarīga nozīme Rīgas apgādē ar pārtiku. Rīgas aprīņķī ierakumu darbos iznīcināja ievērojamu daudzumu sējumu. Sakarā ar Rīgas evakuāciju 1915.gada 10.jūnijā uz mēnesi aizliedza labības un miltu piegādi uz Rīgu. Jūlija sākumā šo aizliegumu atcēla, bet tad tāpat neļāva ievest vairāk, kā 2–3 vagonus rudzu dienā. Lai gan minimālai iztikai bija vajadzīgi 6 vagoni rudzu un 2 vagoni ar cukuru.⁴⁵

1.2. Iedzīvotāju skaits un sastāvs Rīgā

1913.gada 5.decembrī Rīgā notika tautas skaitīšana. Tautas skaitīšana aptvēra tikai pilsētu un Rīgas pilsētas lauku novadu. Rīgas iedzīvotāju skaita salīdzinājums pēc četrus tautu skaitīšanu materiāliem liecina, ka no 1867. – 1913.gadam tas palielinājās 5 reizes. Salīdzinot 1863.gadu un 1914.gada datus, tad pieaugums iznāk lielāks - 7,2 reizes. Rīgas iedzīvotāju skaita attīstība trupinājās līdz 1914.gada vidum. Pēc 1913.gada 5.decembra tautas skaitīšanas datiem Rīgā bija 517 522 iedzīvotāji, tātad no visiem Latvijas iedzīvotājiem 20% dzīvoja Rīgā. Līdz 1914. gadam Latvijas iedzīvotāju skaits sasniedza 2,55 miljonus, bet šis skaitlis ir iegūts novērtējuma rezultātā, jo pēc 1913.gada tautu skaitīšanas nenotika cita visaptveroša tautas uzskaitīšana.⁴⁶ Rīgas iedzīvotāju attīstība turpinājās līdz 1914.gada vidum, kad tā sasniedza kulmināciju. Tad nāca lūzums 1914.gada vasarā, sākoties Pirmajam pasaules karam, Rīga, kura jau 100 gadus savā teritorijā nebija izjutusi tiešu karadarbību, uzreiz tā kļuva par piefrontes pilsētu. Tas ļoti nelabvēlīgi atsaucās uz Rīgas iedzīvotāju attīstības līkni. Mobilizācija samazināja vīriešu skaitu, tieši tos, kuri bija darba spējīgajā vecuma grupā. 1915.gadā, vācu armijai tuvojoties Rīgai, sākās izglītības iestāžu un fabriku evakuācija.⁴⁷

⁴³ *Rīgas pilsētas valdes darbības pārskats par 1914.g.* - Dzimtenes Vēstnesis, 21. maijs. 1915.g.

⁴⁴ *Ozoliņa, Dz. Rīgas Domes Veidošanās un tās darbība (19gs 2.puse – 1918.gads) Rīgas Pārvalde astoņos gadsimtos.* Rīga 2000.g. 162.lpp.

⁴⁵ Krastiņš, J. *Rīga : 1860-1917.* Rīga: Zinātne. 1978.g. 280.lpp.

⁴⁶ A. Švābe, *Latvijas vēsture 1800-1914.* Daugava. 1958.g. 682.lpp; *20.gadsimta Latvijas Vēsture 1900 – 1918.g I. sēj.* Rīga: 2000.g. 98.lpp; M. Skujenieks. *Latvija, Zeme un Iedzīvotāji.* Rīga: 1922.g 191.lpp.

⁴⁷ *Rīga : 1860-1917 / Latvijas PSR Zinātņu akadēmija. Vēstures institūts.* Rīga: Zinātne. 1978.g. 30.lpp

1914.gada sākumā Latvijā vairāk nekā 2/5 iedzīvotāju bija pilsētnieki. Latvijā turpināja attīstīties mašīnbūve un metālapstrāde, strauji auga ķīmiskā rūpniecība, labas izredzes solīja elektrotehnikas izaugsme. Rīgas strādnieku skaits Pirmā pasaules kara priekšvakarā pārsniedza 179 tūkstošs cilvēku, bet kopā ar nestrādājošajiem ģimenes locekļiem viņi bija 64% no visiem rīdniekiem.⁴⁸ Latviešu skaits kara priekšvakarā Rīgā sasniedza 218.1 tūkstoti, jeb 42% no iedzīvotāju kopskaita.⁴⁹ Pēc 1915.gada jūlija fabriku evakuācijas Rīgā, no Rīgas iedzīvotājiem, kas pirmskara vakarā bija vairāk kā pusmiljons, bija palicis mazāk par pusi.

Ņemot vērā 1913.gada decembra Rīgas iedzīvotāju skaitīšanas datus un 1917.gada skaitīšanas datus, var aptuveni konstatēt, kādas tautības cilvēki Rīgā ir dzīvojuši, kā arī var aptuveni izpētīt, kā ir mainījies sieviešu un vīriešu īpatsvars Pirmā pasaules kara sākumā un tā laikā.⁵⁰ 1913.gada beigās Rīgā dzīvoja 243 927 vīrieši visās vecuma grupās, turpretim sievietes bija 253 659 visās vecuma grupās, kopā 497 586 iedzīvotāji. 1917.gadā var redzēt, ka pēdējo četru gadu laikā vīriešu skaits bija strauji samazinājies līdz 89 358, sieviešu skaits 135 68, kopā Rīgā bija palikuši 225 045 iedzīvotāji. Tas ir divas reizes mazāk nekā kara priekšvakarā. Vislielākās izmaiņas vīriešu skaitā līdz 1917.gadam bija tieši vecuma grupās no 20 līdz 39 gadiem. vīriešu skaits vecuma grupās no 20 līdz 29 gadiem bija samazinājies 9,3 reizes. Vecuma grupās no 30 līdz 39 vīriešu skaits samazinājās 5,5 reizes. Kopumā vīriešu skaits Rīgā līdz 1917.gadam bija samazinājies 2,7 reizes, bet sieviešu skaits bija samazinājies 1,8 reizes.⁵¹

Pēc 1913.gada 6.decembra datiem un 1917.gada datiem, var arī iegūt informāciju par tautībām Rīgā un to izmaiņām. 1913.gada decembrī Rīgā bija 206 839 latvieši; vācieši bija 68 831; krievi bija 91 227; ebreji bija 32 682; poļi bija 47 136; lietuvieši 35 072; igauņi bija 8784 un nezināmas tautības bija 4 015, kopā 497 586 iedzīvotāji. Līdz 1917.gadam situācija bija mainījusies, latvieši bija palikuši 127 306; vācieši - 30 382; krievi - 18 469; ebreji bija 21 555; poļi bija 11 176; lietuvieši - 11 951; igauņi - 2 103 un nezināmās tautības arī bija 2 103, kopā - 225 045 iedzīvotāji. (skat 1. Tabula)⁵² Latviešu skaits Rīgā sāka strauji pieaugt tikai 19.gadsimta 60.gados, jo ap to laiku radās modernā

⁴⁸ V.Bērziņš, *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 28.lpp

⁴⁹ Ozoliņa, Dz. *Rīgas Domes Veidošanās un tās darbība (19gs 2.puse – 1918.gads)*. Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos. Rīga: 2000.g. 135.lpp

⁵⁰ *Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911.g. – 1930.g.* Rīga: 1932.g 78.lpp.

⁵¹ Handarks, H. *Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911.g. – 1930.g.* Rīga: 1932.g 78.lpp

⁵² Turpat 80.lpp; M. Skujenieks, *Latvija, Zeme un Iedzīvotāji*. Rīga: 1922.g 231.lpp.

latviešu pilsētniecība un tās pamatus veidoja latviešu zemnieki, kas līdz Pirmajam pasaules karam ieplūda Rīgā.⁵³

Vislielākās pārmaiņas Rīgas iedzīvotāju profesionālajā struktūrā ienesa kapitālisms, kas izmainīja pilsētas sociālo seju. Datus par Rīgas iedzīvotāju sadalījumu pēc darba nozarēm iespējams salīdzināt visai nosacīti. Rīgā 1913.gada beigās lauksaimniecības nozarē strādāja 4 807 strādnieki, rūpniecībā un amatniecībā 266 256 strādnieki, tirdzniecībā un satiksmē 112 176 strādnieki, ir uzskaitītas 25 176 mājkalpotājas. Pirms kara bruņoto spēku, valsts dienestā un brīvajās profesijās strādāja 41 202 personas, bet bez patstāvīgas nodarbošanās bija 32 239 personas. Izpētot izplatītākās darba nozares Rīgā, var redzēt, ka rūpniecības nozarē strādāja 82 085 vīriešu un 29 557 sievietes. Tirdzniecībā strādāja 8 499 vīriešu un 4 376 sievietes. Satiksmē strādāja 12 286 vīriešu un ievērojami mazāk sievietes, tikai 171. Apkalpotāju nozares darbu veica 2 495 vīriešu un 3 396 sievietes. Skaitliski vairāk sievietes strādāja par mājkalpotājām - 17 565, bet vīrieši tikai 229. Dažāda veida algotu darbu veica 6 614 vīrieši un 1 651 sievietes. Citās nozarēs, kā ugunsdzēsēju, apsardzes dienestos, slimnīcās strādāja 1 906 vīriešu un 1 542 sievietes. (skat. 2.Tabula)⁵⁴ Kara sākumā situācija krasi mainījās, jo darbus, kurus pārsvarā veica vīrieši pārņēma sievietes. Viņas sāka dominēt vairākās nozarēs, piemēram, rūpniecības nozarē un apkalpošanas nozarēs. Ar 1915.gadu sievietes sāka parādīties arī satiksmes nozarē, kā tramvaju vadītājas un šoferes.⁵⁵ Bija brīdis pašā kara sākumā, kad bija darba trūkums, jeb bezdarbs, un Pilsētas darba pieņemšanas kancelejā uz 769 darba vietām pieteicās 2022 personas, 1139 vīrieši un 883 sievietes, bet darbā tika pieņemti 484 personas.⁵⁶

Rīgā 1913.gada 5.decembrī notika tautu skaitīšana. Iedzīvotāju skaits Rīgā līdz 1914.gada vasarai bija sasniedzis 517 522 iedzīvotājus. Latviešu skaits Rīgā bija 42% no visiem pārējiem iedzīvotājiem. 1914.gada jūlijā sākās Pirmais Pasaules karš, kas ļoti nelabvēlīgi atsaucās uz iedzīvotāju skaitu. Kara laikā no 1914.gada līdz 1915.gadam skaits samazinājās par 50%. Rīgā pastāvēja vairāku tautību pārstāvji, dominēja latviešu, krievu un vāciešu tautības. Kara laikā to skaits samazinājās vairāk nekā divas reizes. Vislielāko iedzīvotāju skaitu pārstāvēja strādnieki. Visvairāk iedzīvotāji strādāja rūpniecības un satiksmes nozarēs, šīs nozares vairāk pārstāvēja vīrieši, sievietes strādāja arī rūpniecības

⁵³ Volfarte, K. *Latviešu Rīga - Volfarte, K., Katram Bija Sava Rīga: daudznacionālas pilsētas portrets no 1875 – 1914.g.* Rīga: AGB, 2004.g. 32. lpp.

⁵⁴ *Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911.g. – 1930.g.* Rīga: 1932.g 78.lpp

⁵⁵ *Rīga : 1860-1917.* Rīga: Zinātne. 1978.g. 25 - 29.lpp.

⁵⁶ *Rīga - Rīgas Ziņas* 6.aug. 1914.g.

nozārēs, bet lielākais sieviešu pārsvars bija mājkalpotāju nozarēs. Iedzīvotāju skaitu ietekmēja vairāki faktori,- pats karš, rūpnīcu un fabriku evakuācija, mobilizācija, kā arī bailes par savu dzīvību. Pēc vīriešu iesaukšanas armijā sievietes sāka pārņemt darbus arī satiksmes jomā

1.Tabula. Tautības Rīgā.⁵⁷

Tautības	1913.gads	1917.gads	Cik reizes samazinājās.
Latvieši	206 839	127 306	1,6 reizes (38%)
Vācieši	68 831	30 382	2,2 reizes (55%)
Krievi	91 227	18 469	4,9 reizes (79%)
Ebreji	32 682	21 555	1,5 reizes (34%)
Poļi	47 136	11 176	4,2 reizes (76%)
Lietuvieši	35 072	11 951	2,9 reizes (66%)
Igauņi	8 784	2 103	4,1 reizes (76%)
Nezināmi	4 015	2 103	1,9 reizes (47%)
Kopā	497 586	225 045	2,9 reizes (54%)

2.Tabula. Rīgas strādnieku sadalījums pa nozarēm. (1913.gada beigās – 1914.gada vidus)⁵⁸

Darba nozares	Vīrieši	Sievietes
Rūpniecība	82 085	29 557
Tirdzniecība	8 499	4 736
Satiksmē (tramvaji, šoferi u. c)	12 286	171
Apkalpošana	2 495	3 396
Mājkalpotāji	229	17 565
Algots darbs	6 614	1 651
Ugunsdzēsēji, apsardze, slimnīcas personāls u. c.	1 906	1 542

1.3. Bēgļi kustība Rīgā

Pēc Valda Bērziņa rakstītā, frontes tuvošanās radīja arvien lielāku satraukumu civiliedzīvotājos. Bija daudz dzirdēts par vācu ienaidnieka karavīru nežēlīgo izturēšanos pret mierīgajiem iedzīvotājiem. Krievijas rietumu guberņu iedzīvotāji, padzirdot, ka

⁵⁷ Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911.g. – 1930.g. Rīga: 1932.g 78.lpp

⁵⁸ Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911.g. – 1930.g. Rīga: 1932.g 78.lpp

ienaidnieks tuvojas, pameta savas mājas un bēga prom no savām mājām uz citām pilsētām pie paziņām. Bēgļu kustība ātri pieņēma masveida apmērus un radīja jaunus sarežģījumus iekšējā dzīvē. Cilvēkiem radās naids pret ienaidnieku armiju, jo bija dzirdējuši baumas par izdarībām, kādas tie it kā darot. Kara pirmajā rudenī Rīgā un Daugavpilī vilcieni atveda poļu bēgļus. 1915.gada sākumā Latvijā sāka ieplūst bēgļi no Lietuvas.⁵⁹

Vācu karaspēkam okupējot Kurzemi, lielākā daļa vietējo iedzīvotāju devās bēgļu gaitās. Daudzi bēgļi pametot mājas neko daudz nav spējuši paņemt līdzī, devās bēgļu gaitās ar to, kas bija pie rokas un, kas bija mugurā. Bēgļu galvenais ceļš gāja caur Rīgai. Pilsētā valdīja saspringts noskaņojums. 1915.gada aprīlī Rīgā izplatījās baumas, par vācu karaspēka tuvošanos un sākot ar 16.aprīli Rīgā ieplūda milzīgas, paniski noskaņotas bēgļu masas no Kauņas guberņas un Kurzemes, kas izraisīja Rīgā vēl lielāku uztraukumu. Bēgļu sastāvā bija maz vīriešu mobilizācijas vecumā. Vairāk nekā puse no bēgļiem bija sievietes, kā arī visu vecuma bērni un vecāka gājuma cilvēki, kuri atradās citu cilvēku aizgādībā. Četru dienu laikā no bankām izņēma vairāk kā 19 miljoni rubļu. Liela daļa turīgo iedzīvotāju aizbrauca prom no Latvijas. Bēgļiem neatļāva uzturēties Rīgā, tos novirzīja uz Daugavpili.⁶⁰

Rīgā steidzīgi iekārtoja apmešanās vietas un patversmes vairākiem tūkstošiem cilvēku. Uz laiku bēgļu problēmu kaut kā izdevās noregulēt. Rīgā iebraukušie trūcīgie bēgļi bija spiesti mitināties starp Daugavmalas tirgus būdām, pilsētas nomalēs, kā un kur pagadījās. Bēgļus ar mājlopiem pilsētā nelaida, tādēļ viņi apmetās Rīgas tuvumā pļavās un laukos. Viss Rīgas apriņķis Daugavas labajā pusē atgādināja bēgļu nometni. Ne mazums Rīgas iedzīvotāju sakarā ar frontes tuvošanos paši aizbrauca no pilsētas. Tie, kuriem nebija radu vai paziņu Krievijas pilsētās devās uz Tērbatu. Daudzas bēgļu ģimenes nevarēja izšķirties, kurp doties tālāk.⁶¹

1915.gada aprīļa beigās Rīgā Maskavas priekšpilsētā jau bija 1000 bēgļu. Lielā kalnu ielā bija izmitināti aptuveni 700 bēgļu. Kojusalas ielā bija izveidotas divas apmetnes 150 bēgļiem un viņu 45 zirgiem. Starp bēgļiem bija arī rezervistu ģimenes, kuru skaits sasniedza 300. Speciāli tika gatavotas mājas un nami, kur izmitināt bēgļus un iebrāucējus.

---

⁵⁹ V.Bērziņš, *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 82.lpp.; Dzimtenes Vēstnesis 1914.g 13.aug.

⁶⁰ Rīga : 1860-1917. Rīga: Zinātne. 1978.g. 275.lpp.; *Rīgas ziņas* - Līdzums 5., 28.maijs, 5.jūl. 1915.g

⁶¹ V.Bērziņš, *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 85.lpp.; *Rīga- Rīgas Ziņas* 7.apr. 3.maijs.1915.g

Iebraucēji nāca arī no Lietuvas. Rīgā nepilnu divu nedēļu laikā bija vairāk kā 2700 bēgļu, kuri vairāk ir sākuši ierasties sākot ar 24.aprīli.⁶²

Strauji pasliktinājās pārtikas produktu un pirmās nepieciešamības priekšmetu sagādes iespējas. Palikuši bez pienācīgas pajumtes un iztikas, trūcīgākie bēgļi bija pakļauti infekcijas slimībām, kurām par upuriem vispirms krita mazgadīgi bērni un sirmgalvji. Tā kā bēgļi bija daudz, tie mēdza noklīst no savas ģimenes.⁶³ Bēgļiem nācās atstāt Rīgu ne tikai neapmierinošo dzīves apstākļu dēļ, bet to pieprasīja pilsētas administrācija, redzot, ka nav iespējams tik daudz cilvēkus apgādāt ne ar darbu, ne uzturu. 1915.gada vasarā bēgļu skaits Rīgā bija apmēram 60 tūkst. cilvēku, kamēr radītā Latviešu palīdzības komiteja spēja izkārtot ēdināšanu tikai kādiem 3 tūkstoši Latviešu bēgļu apgādāšanas Centrālā komiteja veica gandrīz vai neiespējamo, tā spēja apzināt, aprūpēt latviešu bēgļus.⁶⁴

Tika veidotas bēgļu komitejas, tās bija palīdzības organizācijas Pirmā pasaules karā iesaistītajiem un viņu piederīgajiem. Tūlīt pēc kara sākuma tika nodibināta Latviešu palīdzības komiteja. Pieaugot bēgļu skaitam no Kurzemes 1915.gada jūlijā tika izveidota īpaša šīs komitejas nodaļa, kas bija saistīta ar palīdzības sniegšanu bēgļiem. Tās uzdevums bija koordinēt latviešu bēgļu palīdzības iestāžu darbību, veicināt savstarpējos sakarus un komunikāciju ar varas iestādēm un piesaistīt līdzekļu bēgļu apgādāšanai.⁶⁵ Par bēgļiem arī rūpējās paši Rīgas iedzīvotāji, ziedojot naudu vai kā savādāk. Iedzīvotāji palīdzēšanu uzskatīja par pienākumu, kuru jāpilda ikvienam. Bēgļu nepieciešamās vajadzības, Latviešu palīdzības komiteja centās apmierināt jau kopš dienas, kad Rīgā ieradās pirmie bēgļi 1915.gada 19. aprīlī.⁶⁶ Latviešu bēgļu palīdzības komiteja Rīgā 1915.gadā bija reģistrējusi nepilnus 25 000 vīriešu, 48 300 sievietes un tik pat bērnus bēgļus.⁶⁷

Rīgu atstāja arī liela daļa latviešu inteliģences. Izbraukusi uz Krieviju, Latvijas inteliģence kļuva par bēgļu vienotāju un neļāva apdzist garīgās dzīves ugunīm. Sevišķi daudz latvju inteliģences saplūda Pēterburgā, kur darbojās bēgļu apgādāšanas centrālā komiteja, un Maskavā, kur bija apmeties liels skaits rakstnieku, žurnālistu un studentu.⁶⁸

***

---

⁶² Turpat

⁶³ Līdzums 2.aug.1915.g.

⁶⁴ V.Bērziņš, *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 90.lpp; *Latvijas Vēsture 20. gadsimts*. Rīga: Jumava. 2005.g. 70.lpp.

⁶⁵ Bēgļu komitejas.- <http://www.letonika.lv/groups/?cid=31808&r=2&lid=31808&q=sieviete&h=359>

⁶⁶ Līdzums 5.maijs, 1915.g.

⁶⁷ V.Bērziņš, *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 91.lpp.

⁶⁸ *Pasaules Vēsture*. IV Sēj. Rīga: Grāmatu draugs. 1930.g. 539.lpp.

Rīgā, kara sākumā lielu negativitāti latviešu periodikā un sabiedrībā var redzēt pret vāciešiem un vāciešu darbībām karā, mazliet pat samāksloti liela neapmierinātība tika izrādīta un aprakstīta, jo uzskatīja, ka tiešais ļaunums ir vācieši, bet draugi ir krievi. Karš bija pārtraucis pilsētas mierīgo dzīvi. Sabiedrība bija ļoti naidīgi noskaņota pret vāciešiem, kā rezultātā tika veiktas vairākas pret vācu kampaņas. Kara izraisītās pret vācu kampaņas rezultātā Rīgas sabiedriskās vietās aizliedza runāt vāciski, slēdza vācu privātskolas, noņēma vācu izkārtnes un aizkrāsoja vāciskos ielu nosaukumus. Rīgai kļūstot par piefrontes pilsētu, tika smagi deformēta tās saimnieciskā dzīve un izmainīta sociālā vide. Tika pārtraukti visi pilsētas labiekārtošanas darbi.

Nopietnu krīzi piedzīvoja visa pašvaldības saimniecība. Budžeta ienākumi samazinājās no 25,6 miljoniem rubļu 1914.gadā līdz 5,1 miljonam rubļu 1916.gadā. Turpretī nāca klāt militārā rakstura izdevumi. Pastāvīgi pieauga deficīts, kas tika segts ar pirmskara obligāciju aizņēmuma līdzekļiem un valdības izdevumiem. Pilsēta bija spiesta pārtraukt dažādu pabalstu izmaksas, piemēram, karadienestā iesaukto ģimenēm.

Rīgā 1913.gada 5.decembrī notika tautu skaitīšanas. Iedzīvotāju skaits Rīgā līdz 1914.gada vasarai bija sasniedzis 517 522 iedzīvotājus. Latviešu skaits Rīgā bija 42% no visiem pārējiem iedzīvotājiem. 1914.gada jūlijā sākās Pirmais Pasaules karš, kas ļoti nelabvēlīgi atsaucās uz iedzīvotāju skaitu. Kara laikā no 1914.gada līdz 1915.gadam skaits samazinājās par 50%.

Vācu karaspēkam tuvojoties iedzīvotāji devās bēgļu gaitās, bēgļu gaitas veda caur Rīgu. Rīgā tika iekārtotas bēgļu nometnes un patversmes, kas spēja aprūpēt vairākus tūkstošus cilvēku. Rīgā stāvoklis pasliktinājās, bēgļi un pilsētas iedzīvotāji bija pakļauti slimībām. Mazinājās arī pārtikas krājumi, tāpēc iedzīvotājiem nācās pamest Rīgu. 1915.gada vasarā bēgļu skaits bija sasniedzis apmēram 60 tūkstošs cilvēku. Lielu palīdzību iedzīvotājiem un bēgļiem sniedza Latviešu palīdzības komiteja un Latviešu bēgļu apgādāšanas Centrālā komiteja un citas labdarības organizācijas, kas rūpējās par cietušajiem.

2. SIEVIETES RĪGAS PILSĒTĀ: VIETA SABIEDRĪBĀ

20.gadsimts pasaulē un Latvijā ienāca ar jaunām sabiedrības izmaiņām, izmaiņām, kuras vēl vairāk izcēla Pirmais pasaules karš. Sevi, kā svarīgu sabiedrības daļu pieteica un izcēla sievietes. 19.gadsimta otrā pusē jaunajai sabiedrībai raksturīga parādījās sociālās, nacionālās un indivīda brīvības idejas. Mainījās cilvēku attieksme pret vietu un laiku, kurā viņi dzīvoja un sabiedrību, kurā viņi piederēja.⁶⁹ Pirmais pasaules karš ienesa būtiskas izmaiņas latviešu sieviešu dzīvēs. Mainījās arī sieviešu mode, sievietes kļuva brīvākas gan stila ziņā, gan pašas dzīves un darba ziņā.

Karš pierādīja, ka sieviete ar savu darbu var daudz palīdzēt valsts aizsargāšanā. Pasaules kara laikā tūkstoši sieviešu nostājās pie virpām, kalēju laktām, ogļu ķerrām, dzelzs krāsnīm un tā tālāk. Pasaules karā sievietei radās daudz jaunu darba iespēju, no vienas puses tas bija labi, bet no otras puses sievietes savos jaunajos darbos pārpūlējās, un līdzekļu sagādāšanā sev un ģimenei viņas cieta gan fiziski, gan morāli. Protams, daudz kas atstāja sliktu iespaidu uz sievietes veselību, palielināja mirstību un pasliktināja arī pēcnācēju veselību. Bet ar šiem upuriem sieviete ir ļoti daudz palīdzējusi savas valsts aizsardzībai - atbrīvošanai.⁷⁰ Ja Pirmā pasaules kara laikā sievietes kļuva patstāvīgākas un brīvākas, tad pirms kara galvenokārt 19.gadsimta beigās un 20.gadsimta sākumā, viņas bija savu vīru, tēvu vai brāļu uzraudzībā.

2.1. Sieviešu stāvoklis pirms kara, 19.gs otrā puse un 20.gs sākums Rīgas pilsētā

19.gadsimta otrā puse un beigas Latvijā bija sarežģīts, pārvērtībām pilns laikmets sieviešu dzīvēs. Sabiedrība un kultūra kļuva modernāka. Valdīja arī tāds uzskats, ka sievietes ir kā otrās šķiras cilvēki, kas atrodas zemāk par vīrieti un ir vīrieša aizgādniecībā.⁷¹ 19.gadsimts mūsdienu Latvijas teritorijā dzīvojušī sabiedrība bija nacionāli, sociāli un mantiski sašķelta. Tas noteica arī lielas atšķirības starp dažādu sociālo grupu dzīvesveidu, interesēm un arī skatījumu uz sieviešu statusu sabiedrībā, un priekšstati un viedokļi bija dažādi. Viedokļi arī atšķīrās jautājumos par to, kādas ir sieviešu tiesības un iespēja strādāt, kādas ir iespējas uz izglītības iegūšanu un piedalīšanos sabiedriskajā un

⁶⁹ Zelče, V. *Nezināmā: Latvijas sievietes 19.gadsimta otrajā pusē*. Rīga: Latvijas Arhīvistu biedrība. 2002.g. 14.lpp.

⁷⁰ *Sievietes loma valsts aizsardzībā* - Militārais Apskats nr. 9. 1937.g.;

⁷¹ Bebelis, A. *Sieviete un sociālisms*. Rīga, 1912.g. 85.lpp.

politiskajā dzīvē.⁷² 19.gadsimta pēdējā desmitgade pamatīgi atšķīrās no agrākā laikmeta, tā ir bagātāka ar informāciju par sieviešu dzīves dažādiem aspektiem, pie tam par šiem jautājumiem sāk runāt ne tikai presē, bet arī literatūrā un teātra uzvedumos, visi šie aspekti un domas tika publiski apspriestas un diskutētas. Ar Jaunās Strāvas veidošanos, jau tās biedri nešaubīgi uzskatīja, ka sieviešu jautājums ir aktuāls.⁷³ Izplatoties kultūrai un izglītībai, un jaunajām idejām, jau sākot ar renesanses laikmetu, sāka izplatīties idejas, ka sievieti var uzskatīt par līdzvērtīgu vīrietim.⁷⁴ Sieviešu vēlme būt līdzvērtīgām vīriešiem dažiem šķita revolucionāra ideja.

Sievietes dzīvē svarīgs faktors bija **ģimene**, jo tā vienoja visus ģimenes cilvēkus kopā, sievu, vīru un bērnus. Ģimene pieder pie svarīgākajām sabiedrības mazajām struktūrām, kas veido sabiedrību, kā vienu veselumu un kopumu. Jau 19.gadsimtā sāka iznākt vairāki darbi, kas tika veltīti sievietei un ģimenes dzīvei, sievietes loma ģimenes dzīvē tika uzsvērtā, jo viņas uzdevums bija saturēt un vienot ģimeni kopā.⁷⁵

Viedokļi par sievietes stāvokli ģimenē un sabiedrībā, laika gaitā arī ir piedzīvojuši daudz dažādas attīstības tendences izmaiņas. Tika uzskatīts, ka ģimene, bija tā, kas kontrolēja un veidoja visu sievietes dzīvi, kas sievietes ikdienu cieši piesaistīja mājas dzīvei un darbiem. Ģimene ir tā, kas veido personīgo laimi, pēc kuras katrs dzenas⁷⁶. Veidojoties modernajai sabiedrībai, pieauga laulības nozīme sieviešu dzīvēs, un 19.gs otrā pusē dzīve tikai ieslēgta, saistīta tikai ar ģimeni.⁷⁷ Interessants uzskats bija tāds, ka sievietei nebija iespējams nodalīt brīvo laiku no darba, jo uzskatīja, ka sieviete nedrīkst pavadīt brīvo laiku, un par atpūtu 19.gadsimta beigās uzskatīja rokdarbu veidošanu, dārza kopšanu un mājas darbus.⁷⁸ Interesanti ir tas, ka darbā „*Modernā Sieviete un Laulība*” tiek minēts, ka: „Sievietes vēlme uz ģimenes dzīvi izpaužas jau no agras bērnības, meitenes auklē savas lelles, un savās rotaļās spēlē spēles, kas saistītas ar ģimeni, bet mūsdienu skolās un mājās vairs neaudzina meitenēs ģimeniskumu, bet gan gatavo visam citam, kas sievieti pataisa par ļoti vīrišķīgu.”⁷⁹ „Jaunā” sieviete pamazām zaudē savu ģimeniskumu, tās prioritātes mainās, un sievietes vēlās būt kaut kas vairāk par mājāsaimniecēm, kas rūpējās

---

⁷² Zelče, V. *Nezināmā: Latvijas sievietes 19.gadsimta otrajā pusē*. Rīga: Latvijas Arhīvistu biedrība. 2002.g. 26.lpp.

⁷³ Turpat 37 – 36.lpp.

⁷⁴ Luciuss, D. *Modernā sieviete un laulība*. Rīga: izdevniecība „Jaunā doma” 1932.g. 7.lpp.

⁷⁵ Turpat

⁷⁶ *Ģimene un sieviete*. Rīga: Krūmiņa apgāds. 1909.g. 5.lpp.

⁷⁷ Zelče, V. *Nezināmā: Latvijas sievietes 19.gadsimta otrajā pusē*. Rīga: Latvijas Arhīvistu biedrība. 2002.g. 45.lpp.

⁷⁸ Turpat 45, 78, 105.lpp.

⁷⁹ Luciuss, D. *Modernā sieviete un laulība*. Rīga: izdevniecība „Jaunā doma” 1932.g. 10.lpp.

tikai par ģimeni. Kā jau minēju iepriekš, ir ļoti pretrunīgi viedokļi par sievieti un viņas lomu sabiedrībā un ģimenē, tie bija mainīgi.

Svarīgs aspekts ir arī **izglītība**. Aktuāls jautājums kļuva vai sievietēm vajadzētu sniegt tādu pašu izglītību kāda tiek dota vīriešiem. 19.gadsimtā atklāts un plaši apspriests jautājums bija tieši par sieviešu izglītību. Lielākoties visi saprata, ka arī sievietēm ir vajadzīga izglītība, viņai bija jābūt izglītotai atbilstoši sava vīra izglītības līmenim, tas bija noteicošos faktors, lai viņas prastu labi saimniekot mājās un aprūpēt ģimeni, kā arī celt godā savu ģimeni. Sieviešu izglītošanai arī bija svarīga, jo no tā savā veidā bija atkarīgs tautas attīstības līmenis.⁸⁰ Iegūstot līdzvērtīgas tiesības uz tādu pašu izglītību, kādu varēja iegūt vīrieši, sievietes varēja sākt konkurēt ar viņiem vairākās dzīves nozarēs, bet arī šeit ir jāreķinās ar faktu, ka ne visas nozares bija piemērotas sievietes dabai, fiziskajām un garīgajām spējām. Apgūstot izglītību, kādai konkrētai profesijai, bija kārtīgi jāapdomā vai izvēlētais darba lauks ir piemērots sievietes darba spējā.⁸¹

Visbiežāk par sieviešu izglītības veicināšanu rūpējās pagasti un draudžu skolas.⁸² Viena no pirmajām skolām, kas bija paredzēta meiteņu izglītošanai, kur bija paredzētas četras klases bija 1895.gada Natālijas Draudziņa skola, kur bija arī sagatavošanas klases meitenēm.⁸³ 1904.gadā tā tika pārveidota par sieviešu skolu ar septiņām klasēm, bet 1910.gadā Natālija Draudziņa skola iegūst tiesības uz ģimnāzijas titulu.⁸⁴ Ap 1900.gadu tiek nodibināta meiteņu skola Āgenskalnā, kur arī bija iespēja apgūt četras klases, vēlāk skola ieguva ģimnāzijas statusu, un ap 1904.gadu Vilis Olavs atver meiteņu skolu, kuru pēc diviem gadiem pārveido par skolu gan zēniem, gan meitenēm.⁸⁵

19.gadsimta beigās tika dibinātas vairākas meiteņu skolas, viena no latviešu meiteņu skolām Rīgā tika dibināta 1879.gadā, Augstākā Latviešu meiteņu skola Rīgā tika apstiprināta decembrī un savu darbību uzsāka nākošā gada janvāra beigās.⁸⁶ Skolas mērķis bija skolot gan pilsētas meitenes, gan lauku meitenes, interesanti bija tas, ka viņiem bija svarīgi izglītot latviešu tautības meitenes: „ Skolas uzdevums ir gādāt par visu vajadzīgo meitenēm, kuras dzīvo laukos un dodas šurp, gādāt, lai būtu, kur izmitināt meitenes.

---

⁸⁰ Zelče, V. *Nezināmā: Latvijas sievietes 19.gadsimta otrajā pusē*. Rīga: Latvijas Arhīvistu biedrība. 2002.g. 142.lpp.

Kāds vārdiņš par sieviešu attīstību - Balss, 29. jūn. 1883.g.

⁸¹ Luciuss, D. *Modernā sieviete un laulība*. Rīga: izdevniecība „Jaunā doma” 1932.g. 11.lpp.

⁸² Brant, L. *Latviešu Sieviete*. Rīga: Valters un Rapa, 1931.g. 26 – 27 lpp.

⁸³ Natālija Draudziņa privātā sieviešu vidusskola/ģimnāzija - *Izglītības Ministrijas mēneša raksts* Nr.2, 1.febr. 1921.gads

⁸⁴ Brant, L. *Latviešu Sieviete*. Rīga: Valters un Rapa, 1931.g. 28 – 29.lpp.

⁸⁵ Turpat

⁸⁶ Balss 29..dec. 1879.g

Svarīgi ir piesaistīt latviešu tautības meitenes, kā no Rīgas, tā laukiem. Sniegt meitenēm zināšanas mājas un saimniecības darbos, rokdarbos, dziedāšanā, valodās [...]”⁸⁷ Interesanti ir tas, ka skolas dibinātāja bija Rīgas Latviešu labdarības biedrība, kas uzņēmās nodrošināt skolnieču izglītību, kā arī par skolotājiem un skolotājām. Presē arvien biežāk sāka parādīties informācija par jaunākajām meiteņu skolām, kuras guva lielu popularitāti un atbalstu.⁸⁸

Kā vēl viens nozīmīgs izglītības veicinošs centrs sieviešu attīstībai bija 1908.gadā dibinātā „Latviešu izglītības biedrības biedreņu komiteja”. Komiteja veidojās līdzās Latviešu izglītības biedrībai. Izglītības biedrības biedreņu komitejas mērķis bija veicināt un atbalstīt sieviešu izglītību Latvijā, atbalstot šo ideju gan materiāli, gan psiholoģiski. Tas bija viens no pirmajiem soļiem latviešu sievietes izglītības lietu nokārtošanā.⁸⁹ Kara laikā Izglītības biedreņu komiteja turpināja darboties, bet kara darbība, traucēja izpildīt vairākus svarīgus plānos, ko bija iecerējusi izpildīt komiteja.⁹⁰

Vēlme tīkties pēc augstākās izglītības vienīgi pieauga. Sākotnēji sievietes izglītība vairāk sevi saistīja ar medicīnu un sanitārajām nozarēm, kur savas prasmes varēja parādīt Pirmajā pasaules karā, un iepriekš citās kaujās. Studiju apjoms un iegūstamās izglītības redzes loks paplašinājās daudz tālāk, tā vairs nebija tikai medicīna, bet jau dabas zinības, māksla, filozofija, u.c. Sieviete saprata, kāda nozīme ir izglītībai, notika straujas izmaiņas sabiedrībā un sievietes loma un attieksme pret ģimenes lietām arī mainījās. Auga vēlme kļūt izglītotām, patstāvīgām ar augstākiem mērķiem, ko sasniegt.

2.2. Sievietes vieta sabiedrībā

Mainījās atbildības jomas ģimenē. Vīriešu iesaukšana armijā sagrava dzīves kārtību ģimenēs, jo tā laika pasaules uzskats bija tas, ka ģimenes galva bija vīrietis. Viņam bija jāpieņem visi svarīgie lēmumi, jāpārstāv sava ģimene, kā arī bija jābūt atbildīgam par iztikas līdzekļu nodrošinājumu. 1914.gadā Rīgā bija apmēram 20 000 armijā iesaukto rezervistu. Rezervistu ģimenēm valdība maksāja 4,52 rubļu mēnesī, vēlāk daudz vairāk. Summas vērtība strauji dila, pieaugot dzīves dārdzībai.⁹¹ Interesanti ir tas, ka tika dots

---

⁸⁷ Balss 16.janv. 1880.g.

⁸⁸ Balss 18.jūl 1901.g

⁸⁹ Brant, L. *Latviešu Sieviete*. Rīga: Valters un Rapa, 1931.g 157.lpp.; *Baltijas Dzīve – Latviešu Izglītības biedrība – Varavīksne*, 27. jūn., 115.g.

⁹⁰ *Rīgas ziņas - Latviešu Izglītības biedrības Biedreņu komiteja - Līdzums*, 22.janv.1915.g.

⁹¹ Zelče, V. *Marginālās jeb 1376 fonds*. Latvijas Valsts vēstures arhīvs 2005.g 24.lpp.; *Rīgas Ziņas*, 6.aug. 1914.g.

rīkojums visiem namu saimniekiem nepiedzīt īres naudu no sievietēm, kuru vīri bija iesaukti armijā, un rīkojumā bija teikts, ka nedrīkst arī viņas izmest no ieņemtajām dzīves vietām.⁹²

Pirms kara 1913.gadā sievietes bija 24,5% no visiem Rīgā rūpniecībā strādājošajiem. Algotu darbu sievietes strādāja arī pirms Pirmā pasaules kara, tas nebija nekas jauns. Viņas salīdzinoši maz tika nodarbinātas mašīnbūvē un metālapstrādes nozarē. Daudz vairāk sievietes strādāja tekstilrūpniecībā, apmēram 61% no strādājošajiem bija sievietes. Evakuējamo strādnieku sarakstos vispirms iekļāva kvalificētos strādniekus. Sievietes rūpniecības uzņēmumos pārsvarā veica mazkvalificētos darbus, tādēļ viņas visbiežāk tika atlaistas no darba. Rīgu pameta arī turīgo pilsētnieku ģimenes, arī viņu aizbraukšana ietekmēja sieviešu nodarbinātību, jo darbu zaudēja kalpones, veļas mazgātājas, aukles. Saviem darba devējiem līdzī aizbrauca tikai nedaudzas sievietes, kuras bija kalpotājas. Kalpotājas Rīgā saņēma 8-13 rubļu mēnesī, strādāja 12 – 16 stundas diennaktī.⁹³ Pēc vīriešu iesaukšanas militārajā dienestā daudzās saimniecībās darbus pārņēma sievietes, tai skaitā smagos darbus uz lauka. Mājās palikušās sievietes varēja uzņemties vieglākos lauku darbus un palīdzēt mājās palikušajiem vīriešiem strādāt un darboties lauku darbos.⁹⁴

Saimniecībā sievietes uzskatīja par ļoti vajadzīgām, jo viņas nenogāja no iesāktā darba kamēr nebija to pabeigušas.⁹⁵ Par sievieti sabiedrībā bija dažādi uzskati, gan labi, gan slikti, tās uzskatīja par strādīgām, gan tikumības nicinātājām, lai gan ir daudz minētas, ka kara apstākļos sievietes izrādīja patriotismu savas valsts labā un šādos apstākļos sievietēm pavērās lielāks logs uz jauniem darbiem. Domas par sievietes pienākumiem un viņas esamību šajā laikā ir dažādas, domas mainījās nepārtraukti.⁹⁶

Kara sākumā Rīgā tika izdots rīkojums, ka sievietes nedrīkst apkalpot klientus stāvot aiz letes, tas ir, kafejnīcās, konditorejās, pārtikas veikalos, restorānos, jo viņu klātbūtne šajās publiskajās vietās veicina tikumības pagrimumu. Tas nozīmēja, ka pārdevējas, kasieres, oficiantes, apkalpotājas zaudēja darbu, lai gan vēlāk bija skaidrs, ka šis rīkojums ir bijis pārsteidzīgs, un sieviešu darbs apkalpojošā sfērā bija vajadzīgs, jo vīriešu darbaspēks pietrūka. Šādos apstākļos uz sievietes pleciem gulstas smags pienākums, tas ir,

⁹² Rīgas Ziņas, 7.aug. 1914.g.; Latviešu Avīzes 10. aug., 1914.g.

⁹³ V. Zelče, *Skices vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*. Latvijas arhīvi 2002.g nr. 4, 29–31 lpp ; Zelče, V. *Marginālās jeb 1376 fonds*. Latvijas Valsts vēstures arhīvs 2005.g 22. lpp

⁹⁴ Jēkabsons, Ē. *Latvijas sievietes un bērni militārajā dienestā Pirmajā Pasaules Karā*. LVIZ, 2014.g. Nr.4. 188.lpp., Līdzums, 28.maijs.1915.g.

⁹⁵ *Mājās Palicēju pienākums* - Līdzums 25.maijs., 1915.g

⁹⁶ *Mājās Palicēju pienākums* - Līdzums 26, 27.maijs. 1915.g.

stāties vīriešu vietās. Karš sievieti bija pieradinājis pie daudziem jauniem darbiem, kas līdz tam nebija ierasti sieviešu dzīvēs. Sievietes kļuva par skolotājām, jo vīriešu kārtas skolotāji bieži mainījās sakarā ar iesaukšanām armijā. Sievietes arī palīdzēja rūpēties par bēgļiem, strādāja ēdināšanas iestādēs, patversmēs.⁹⁷ Rīgā tika izveidota Latviešu palīdzības komitejas Dāmu komiteja, kura aktīvi iesaistījās ziedojumu vākšanā, mobilizēto ģimeņu aprūpē, sūtījumu sagatavošanā karavīriem frontē un citos darbos.⁹⁸

Tūlīt pēc kara sākšanās liels skaits jaunu meiteņu un sieviešu, kuras bija patriotiski noskaņotas, stājās žēlsirdīgo māsu sagatavošanas kursos. Jau jūlija beigās mācības uzsāka 146 sievietes, un 1914.gada 30. septembrī Sarkanā Krusta rīcībā tiek ieskaitītas 84 jaunas kara žēlsirdības māsas. Daļa no viņām palika Rīgā ārstniecības iestādēs, kur tās rūpējas par ievainotajiem. Rīgā un citās Latvijas vietās latviešu organizācijas jau 1914.gadā iekārtoja vairākas lazaretas, kurās līdzās latviešu ārstiem strādāja arī latviešu žēlsirdības māsas. Daudzas sievietes, žēlsirdības māsas, tika iesaistītas tiešā kaujas darbībā, saņēma kaujas apbalvojumus, dažas tika ievainotas, bet dažas krita.⁹⁹

Viena no sieviešu „profesijām”, kura ļoti nepatika varas iestādēm bija prostitūcija. 1915.gadā un arī turpmākajos gados varas iestādes pielika lielas pūles, lai nodrošinātu stingru prostitūcijas kontroli un reģistrētās prostitūtas deportētu. Tuvojoties karadarbībai, 1915.gadā Rīgas varas iestādes deportēja prostitūtas, sākumā tika deportētas 250 prostitūtas vecumā no 15 līdz 50 gadiem, tās tika deportētas uz Tveru, Orenburgu, Harkovu, u. c. vietām. Deportācijai bija pakļauta ikviena sieviete, kura nodarbojās ar prostitūciju.¹⁰⁰

Viena no spilgtākajām pazīmēm, kas raksturoja pārmaiņas sabiedrībā, bija sieviešu mode un stils. Jaunās darbavietas un dzīves kārtība sievietēm rosināja mainīt ģērbšanās stilu un ikdienas uzvedības veidu. Līdz 1914.gadam mode un morāles normas noteica, ka pieaugušas sievietes tērps nosedz potītes. Līdz 1915. gadam tērpu garums bija sarucis par 25,4 cm. Korsetes nomainīja pret brīviem krekliem un krūšturiem, kas bija vairāk piemērotāks ikdienas intensīvajam darbam. Garos matus aizstāja īsie mati. Garos matus

⁹⁷ Zelče, V. *Marginālās jeb 1376 fonds*. Latvijas Valsts vēstures arhīvs 2005.g. 22 – 23 lpp

⁹⁸ Jēkabsons, Ē. . *Latviešu sievietes militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā: Sieviete Latvijas Vēsturē: Rakstu krājums*. LU akadēmiskais apgāds. 2007.g. 40.lpp;
Latviešu Palīdzības Komitejas Dāmu Komiteja - Varavīksne 22.nov., 1914.g.; *Dzimtenes Vēstnesis* 09, 10.okt., 1914.g.

⁹⁹ *Sieviete Latvijas Vēsturē: Rakstu krājums*. LU akadēmiskais apgāds. 2007.g. 42 – 44 lpp;
Varavīksne – *Pašai dziedzīgā Darbiniece*, 6.dec.1914.g.;
Dzimtenes Vēstnesis 01.aug. 1915.g.

¹⁰⁰ *Sieviete Latvijas Vēsturē: Rakstu krājums*. LU akadēmiskais apgāds. 2007g. 40.lpp; *Lūdums* 29.okt., 1915.g.

bija grūti kopt un mazgāt, bet strādājot rūpnīcās tie ātri palika netīri, tāpēc sievietes sāka izvēlēties sev ērtus matu griezumus. Sievietes stāvs sāka kļūt zēnisks, slaidis un sportisks augums. Parādījās satraukums, ka sievietes zaudējot savu sievišķību.¹⁰¹

Interesants raksts laikrakstā „Varavīksne”, kur tiek minēts, ka „ Arī mūsu sievas karo pret ienaidnieku”, kur kādā ciematā ieradušies izlūki un jātnieki, ar saviem kara plāniem, bet ciematā tajā laikā bija tikai sievietes, jo vīrieši bija iesaukti armijā. Sievietes bija gatavas savas mājas aizsargāt ar jebkādam metodēm. Lai gan tas notika Moldāvijā kādā ciematā, tas neliedza sievietēm noskaņoties patriotiski, ja citās zemēs sievietes var aizstāvēt savu zemi, tad arī mūsu zemē to var.¹⁰²

Kara sākumā vēl bija brīži, kad uzskatīja, ka sievietes vēl ir bezpalīdzīgas un, ja viņu vīri ir iesaukti armijā, tad labdarības biedrībām bija jā rūpējas gan par bērniem, gan par armijā iesaukto vīru sievām, bet situācija mainījās.¹⁰³ Sievietes loma kara laikā auga ar katru dienu, ne tikai ārzemēs, bet arī tepat Latvijā, Rīgā – daudz dažādās dzīves jomās. Pirmā Pasaules karā Rīgā bija vairākas organizācijas, kur sievietes varēja brīvprātīgi stāties, lai varētu palīdzēt savai Dzimtenei karā, piemēram, apkopjot ievainotos, vācot ziedojumus, aizstājot savus vīrus darbos, bija pat vēlme stāties armijā un karot kā īsti karavīri. Sieviešu loma publiskajā sfērā palielinājās, tā kā vīriešu bija maz, lielākā daļa darbu nonāca sieviešu rokās. Liela nozīme bija dāmu komitejām, Rīgas Sarkanajam krustam un citām organizācijām, kurās iesaistījās sievietes, kas bija gatavas dot visu, lai palīdzētu karā karojošajiem un valstij. Sievietes pamazām tika arī pieņemtas Hospitāļos, kā ārstu palīdzes – medmāsas. Karš pārvilka strīpu pāri stereotipam, ka sievietes darbs valsts aizsardzības labā var būt tikai brīvprātīgs vai no žēlsirdības dabas.

Pasaules karš pierādīja, ka sievietes ar savu darbu var daudz palīdzēt valsts aizsargāšanā. Pirmā pasaules kara laikā tūkstošiem sieviešu nostājās pie virpām, kalēju laktām, ogļu ķerrām, dzelzs krāsnīm un vēl citur. Kara laikā sievietei ne tikai lutināja, bet arī nogurdināja un pārpulēja. Kara laikā sieviete vīrieti kara rūpniecībā nomainījusi līdz 60%, bet atsevišķās nozarēs kā ķīmiskajā nozarē par līdz 90%.¹⁰⁴ Kara sākums ietekmēja arī rūpniecību un labklājību pilsētās. Sākotnēji vairāki uzņēmumi, tādi kā, vagonbūves, mašīnbūves rūpnīcas saņēma izdevīgus militāros pasūtījumus. Tomēr lielākā daļa strādnieku tika iesaukti armijā, kā arī trūka izejvielas ražošanai un nācās atlaist vairākus

¹⁰¹ Zelče, V. *Marginālās jeb 1376 fonds*. Latvijas Valsts vēstures arhīvs 2005.g. 24.lpp

¹⁰² Varavīksne, *Arī mūsu sievas karo pret ienaidnieku* 3.sept. 1914.g.

¹⁰³ Rīga - Rīgas Ziņas, 3.aug. 1914.g.

¹⁰⁴ *Sievietes loma valsts aizsardzībā* - Militārais Apskats, Nr.9 1937.g.

strādājošos. Masveidā izputēja mazie rūpniecības uzņēmumi. Pieauga arī bezdarbs.¹⁰⁵ 1915.gada jūlija līdz augustam no Rīgas izbrauca 20 000 strādnieku kopā ar saviem ģimenes locekļiem. Kara ietekmē liela daļa strādājošie ar savām ģimenēm par katru cenu centās pamest Baltiju, kopā ar saviem uzņēmumiem. Pēc fabriku evakuācijas, rūpnīcās sievietes pārsvarā veica mazkvalificētus darbus.¹⁰⁶

Darbības rūpniecībā, tirdzniecībā un citās jomās sāka ietekmēt arī sievietes. Piemēram, 1913.gadā sievietes veidoja 24,5% no visiem rūpnīcās strādājošajiem. Sievietes maz strādāja mašīnbūves un metālapstrādes nozarēs, vairāk viņas bija nodarbinātas tekstilrūpniecībā. Tekstilrūpniecība bija vajadzīga militārajam resoram, bet kara sākumā trūka izejvielu, lai varētu apgādāt militārās personas ar apģērbu.¹⁰⁷ Sieviešu darbu rūpnīcās varēja sākt izmantot pakāpeniski, kā arī citās dzīves jomās, kur sievietei bija jāaizstāj un jāuzņemas „vīra” loma, jo rūpnīcās un fabrikās sākotnēji būvējot nebija domātas kā vietas, kur strādāt sievietēm. Sievietēm nekas cits neatlika kā strādāt, jo bija jāuztur gan ģimene, gan valsts.

Sievietes plaši pārstāvēja mājkalpotāju jomu. Sākoties karam daudzi ģimeņu apgādātāji tika iesaukti armijā, un paralēli tam, daudzas mājkalpotājas palika bez darba, pieauga bezdarbs un pieprasījums pēc darba katru dienu. Tā kā Rīgu pameta turīgā iedzīvotāju daļa, darbu zaudēja kalpones, veļas mazgātājas, aukles. Saviem darba devējiem līdzī aizbrauca tikai dažas sievietes.¹⁰⁸ Kara sākumā Rīgā tika izdots rīkojums, ka sievietes nedrīkst apkalpot klientus kafējnīcās, konditorejās, pārtikas veikalos u t t., jo sieviešu klātbūtne šajās publiskajās vietās veicina tikumības pagrimumu, tas nozīmēja, ka pārdevējas, kasieres, oficiantes u. c. zaudēja savu darbu. Bija acīmredzami, ka karš ieilgs un vīrieši tik drīz nemaz neatgriezīsies darbos. Tikai ar otrā kara gadu sievietes aizvien plašāk tika pieņemtas algotajos darbos.¹⁰⁹

Viena no problēmām kara laikā, bija **prostitūcija**, tā bija problēma arī pirms kara. Prostitūtas veidoja īpašu sociālo grupu, kuru no pārējās sabiedrības šķīra viņu tiesiskais stāvoklis, sabiedrībā valdošie priekšstati par pareizu dzīvesveidu, uzvedību un godīgu darbu. Lielākoties ar prostitūciju nodarbojās slepeni, lai netiktu izraidīts no sabiedrības,¹¹⁰ lai gan sievietes prostitūtas ikdienā izolēja no pārējās sabiedrības, un kavēja viņu

¹⁰⁵ Rīga - Rīgas Ziņas, 06.aug.1914.g.

¹⁰⁶ Zelče, V. *Skices Vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*. Latvijas arhīvi. 2002.g. 30.lpp.

¹⁰⁷ Turpat

¹⁰⁸ Rīga - Rīgas Ziņas, 10.aug., 1914.g.

¹⁰⁹ Zelče, V. *Skices Vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*. Latvijas arhīvi. 2002.g. 23.lpp.

¹¹⁰ Rīga - Rīgas Ziņas, 15. jūl. 1915.g.

nodarbošanās maiņu. Prostitūtas veidoja no sabiedrības nošķirtu grupu, tomēr tās sastāvs Rīgā bija ļoti mainīgs. Tā gan nemitīgi papildinājās ar jaunām sievietēm, gan arī sievietes to dažādu iemeslu dēļ atstāja, piemēram, pārceļoties uz citu pilsētu, saslimstot, apprecoties, dzemdējot bērnu, uzsākot citu nodarbošanos, nomirstot u.t.t.¹¹¹ Interesanti ir tas, ka no vīrieša tikumība netika gaidīta, bet no sievietes tā tika stingri pieprasīta. Vīriešu iesaukšana militārajā dienestā sarāva ģimenes saites. Vīriešu prom esamība uz kara lauka, viņos radīja agresivitāti, vientulību un vēlmi pēc tuvības: „Sabiedrība nenosodīja, pat attaisnoja vīriešu vēlmi baudīt svešu miesu ārpus laulības.” Vīriešu seksuālā uzvedība kara laikā tika pieminēta, bet tā netika iztirzāta, pretēji bija ar sievietēm.¹¹²

Prostitūtas bieži mainīja savas darbavietas, pārejot no viena publiskā nama uz citu, kā arī no atklātā nama uz individuālu darbības veidu un otrādi. Tādēļ, ir iespējams noteikt tikai ļoti aptuvenu prostitūtu skaitu pilsētā. 1915.gadā Rīgā darbojās 11 atklātie nami, kuros dzīvoja vairāk kā 360 sievietes, tomēr pilsētā atradās arī nelegāli strādājošie atklātie nami.¹¹³ Rīgas prostitūtu nacionālais sastāvs, tāpat kā visa pilsētas iedzīvotāju struktūra, bija samērā raibs. Prostitūtu vidū bija pārstāvētas visas Rīgas tautības – vācietes, latvietes, krievietes, polietes u. c. Prostitūtas pārsvarā bija jaunas sievietes.¹¹⁴

2.3. Bēgļu kustība un sievietes

Pasaules karš skāra ik vienu, kā teritoriju tā iedzīvotājus, frontes tuvošanās radīja arvien lielāku satraukumu civiliedzīvotājos. Cik nebija dzirdēts par ienaidnieka karavīru nežēlīgo, pat sadistisko izturēšanos pret mierīgajiem iedzīvotājiem. Krievijas rietumu guberņu iedzīvotāji, padzirdot, ka ienaidnieks jau gluži tuvu, pameta savas mājas un bēga. Bēgļu kustība ātri pieņēma masveida apmērus un radīja jaunus sarežģījumus iekšējā dzīvē. Cilvēkiem radās naidis pret ienaidnieku armiju, dzirdot par zvērībām, kādas tie it kā darot. Kara pirmajā rudenī Rīgā un Daugavpilī vilcieni atveda poļu bēgļus. 1915.gada sākumā Latvijā sāka ieplūst bēgļi no Lietuvas.¹¹⁵

Vācu karaspēkam okupējot Kurzemi, lielākā daļa vietējo iedzīvotāju devās bēgļu gaitās. Vispirms ikdiena strauji izmainījās Kurzemē, no Kurzemes iedzīvotāji gan

---

¹¹¹ Jaunā Dzīve Nr.124.

¹¹² Zelče, V. *Skices Vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*. Latvijas arhīvi. 2002.g. 23.lpp; Lipša, I. *Seksuālitate un sociālā kontrole Latvijā 1914 – 1939*. Rīga: Zinātne .106.lpp.

¹¹³ Lipša, I. *Seksuālitate un sociālā kontrole Latvijā 1914 – 1939*. Rīga: Zinātne 107.lpp.; Jaunākās Ziņas, 23., 25., 30., jūn. 1914.g.

¹¹⁴ Turpat

¹¹⁵ V.Bērziņš, *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 82.lpp.; Dzimtenes Vēstnesis 1914.g 13.aug.

piespiedu, gan brīvprātīgi devās bēgļu gaitās. Daudzi bēgļi pametot mājas neko daudz nav spējuši paņemt līdzī, devās bēgļu gaitās ar to, kas bija pie rokas un, kas bija mugurā. Bēgļu galvenais ceļš gāja caur Rīgai. Pilsētā valdīja saspringts noskaņojums. 1915.gada aprīlī Rīgā izplatījās baumas, par vācu karaspēka tuvošanos un sākot ar 16. aprīli Rīgā ieplūda milzīgas, paniski noskaņotas bēgļu masas no Kauņas guberņas un Kurzemes, kas izraisīja Rīgā vēl lielāku uztraukumu.¹¹⁶

Cilvēki izmisumā plūda bariem ar visu savu iedzīvi un lopiem.¹¹⁷ Cilvēkus biedēja varbūtība nonākt Vācijas okupācijā. Rīgas evakuācija sākās 1915.gada jūlijā. Iedzīvotāju skaits Rīgā samazinājās par 50%. Bēgļu vidū bija maz vīriešu mobilizācijas, tas ir, spēka gados. Pārējie nonāca armijas rindās vai citās militārajās institūcijās. Vairāk kā puse no visiem bēgļiem bija sievietes – personas, kam tālaika likumdošana nepiešķīra juridiski pilnvērtīga cilvēka statusu. Sievietes loma un visa dzīve bija atkarīga no vīrieša, viņas atradās sava ģimenes vīriešu (brālis, tēvs, vīrs, utml.) aizbildniecībā.¹¹⁸ Bēgļu vidū bija visa vecuma bērni un vecākā gājuma cilvēki. Sievietēm nācās nest lielāko smagumu bēgļu gaitās, viņām bija jā rūpējas par tuvinieku paēdināšanu, par higiēnu, drēbēm un savu tuvo izguldīšanu, kā arī bija jā rūpējas par līdzpaņemto mantu. Svarīgi bija uzmanīt iedzīvi un bērnus, lai nepazūd pūlī panikas brīžos.¹¹⁹

Nenoliedzami, bēgļu vidū bija maz vīriešu mobilizācijas vecumā, spēka gados. Vairāk nekā puse no visiem bēgļiem bija sievietes. Viņas atradās savu ģimenes vīriešu aizbildniecībā. Tāpat bēgļu vidū bija arī visa vecuma bērni un vecākā gadagājuma cilvēki, kas arī parasti atradās citu ģimenes locekļu sociālajā aprūpē un aizgādniecībā.¹²⁰ 1915.gada marta vidū tika ziņots, ka Rīgā ir ieradušies vairāki simti bēgļu, kuri galvenokārt ir bijuši bērni un sievietes, bēgļi ieradušies bija no Kurzemes. Rakstīts, ka sievietes savus mazos bērnus nesa uz rokām vai muguras, jo tie bija noguruši no garā ceļa.¹²¹ Par bēgļu aprūpi galvenokārt rūpējās Latviešu palīdzības komiteja, kura bieži izteica aicinājumus palīdzēt un atbalstīt bēgļus, kuri ir ieradušies Rīgā.¹²²

Ziņas par bēgļiem, kā atsevišķu sabiedrības grupu pārsvarā iztrūkst, jo netika piefiksēts šīs grupas atšķirīgā dzīves pieredze, it īpaši vai bēgļi bija sievietes, vai vīrieši,

¹¹⁶ Rīga : 1860-1917. Rīga: Zinātne. 1978.g. 275.lpp.;
Līdzums 5., 28 maijs, 1.aug., 1915.g.

¹¹⁷ Varavīksne 18.jūl., 1915.g.

¹¹⁸ Zelče, V. *Marginālās jeb 1376. Fonds*. Latvijas Valsts vēstures arhīvs. 2005.g. 16 – 17.lpp

¹¹⁹ Bahmanis, A. *Latvju tauta bēgļu gaitās*. Rīga: Saule 1925.g.1.daļa

¹²⁰ Zelče, V. *Skices Vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*. Latvijas arhīvi. 2002.g. 32.lpp

¹²¹ Rīga - Rīgas Ziņas, 18.apr. 1915.g.; *Pasaules Karš - Dzimtenes Vēstnesis*, 5., 25. maijs, 1915.g.

¹²² *Rīgas Ziņas – Palīdzēsim bēgļiem* - Līdzums, 5.maij., 1915.g.

visi tika skaitīti vienā grupā – bēgļi. Sievietes esamību kara laikā bēgļu gaitās var iezīmēt vispārīgi. Kā ir zināms bēgļu gaitas sākumā vairums sieviešu nāca no lauku apvidiem, kuru galvenais mērķis un uzdevums bija rūpes par saviem tuviniekiem un ģimeni, lai viss visiem pietiktu un būtu minimums ar ko izdzīvot kara laikā. Sievietēm tāpat kā vīriešiem nācās risināt daudz sīkus, taču ļoti svarīgus uzdevumus, lai ģimene varētu pārdzīvot sarežģītus dzīves mirkļus un situācijas. Ja, mēs paskatāmies, tad bēgļu gaitās bija jāuzmana savi bērni, lai tie nepazustu pūlī, kā arī līdzpaņemtās mantas. Liela daļa no bēgļiem uz Rīgu atbēga no Kurzemes.¹²³

***

20.gadsimts Latvijā un pasaulē ienāca ar jaunām sabiedrības izmaiņām, kuras vēl vairāk apstiprināja Pirmais pasaules karš. Sevi kā svarīgu sabiedrības sastāvdaļu pieteica sievietes. Sabiedrības maiņas tendences, kur sievietēm sāka pievērst lielāku uzmanību, jau parādījās 19.gs. Mainījās arī cilvēku attieksme pret savu laiku, kurā dzīvo, un mainījās attieksme pret sabiedrību, kurai visi piederēja. Karš pierādīja, ka sieviete ar savu darbu var daudz palīdzēt, bet savu nozīmi un rīcības spējas sieviete jau sāka parādīt 19.gs otrajā pusē. Šis ir laika posms, kad sabiedrība un kultūra kļūst modernāka.

19.gadsimta pēdējā desmitgade bija bagātāka ar informāciju par sieviešu dzīves dažādiem aspektiem un jaunumiem, par šīm jaunajām tendencēm sāka runāt ne tikai presē, bet arī literatūra, teātra uzvedumos un speciālos vadītos lasījumos. Sāka publiski apspriest sieviešu jautājumu. Sieviete pamazām kļuva līdzvērtīga vīrietim. Viens no vairāk apspriestajiem jautājumiem bija izglītība. Sieviešu izglītošanai bija liela nozīme, jo sieviete ir daļa no sabiedrības, un izglītotas sievietes varētu celt sabiedrības, tautas attīstības līmeni. Sievietēm iegūstot līdzvērtīgas tiesības uz tādu pašu izglītību kā vīriešiem, viņas varēja sākt konkurēt ar vīriešiem dažādās dzīves nozarēs un profesijās.

Viena no pirmajām izglītības iestādēm, kas bija paredzēta sievietēm bija Natālija Draudziņa skola, kura tika dibināta 1895.gadā, vēlāk šī skola ieguva ģimnāzijas titulu. 19.gadsimta beigās tika dibinātas vairākas meiteņu skolas. Skolu mērķis bija izglītēt meitenes dažādās mācību jomās, sākot ar rokdarbiem, beidzot ar valodām. 20.gs sākumā līdzās Latviešu izglītības biedrībai nodibinājās Latviešu Izglītības biedrības Biedreņu komiteja, ar mērķi veicināt sieviešu izglītošanu Latvijā.

---

¹²³ Turpat; Lūdums 28.maijs. 1915.g

Sievietes loma kara laikā auga ar katru dienu, ne tikai ārzemēs, bet arī tepat Latvijā, Rīgā – daudz dažādās dzīves jomās. Pirmā Pasaules karā Rīgā bija vairākas organizācijas, kur sievietes varēja brīvprātīgi stāties, lai varētu palīdzēt savai Dzimtenei karā, piemēram, apkopjot ievainotos, vācot ziedojums, aizstājot savus vīrus darbos, bija pat vēlme bija stāties armijā un karot kā īsti karavīri. Sieviešu loma publiskajā sfērā palielinājās, tā kā vīriešu bija maz, lielākā daļa darbu nonāca sieviešu rokās. Liela nozīme bija dāmu komitejām, Rīgas Sarkanajam krustam un citām organizācijām kurās iesaistījās sievietes, kas bija gatavas dot visu, lai palīdzētu karā karojošajiem un valstij. Pirms kara sievietes plaši pārstāvēja mājkalpotāju lomu, līdzko galvenie ģimenes uzturētāji vīrieši tika iesaukti militārajā dienestā, vairākas mājkalpotājas palika bez darbiem, jo nebija, kas maksā algu un nodarbina. Pieauga bezdarbs gan vīriešu, gan sieviešu rindās. Lai gan akra sākumā sievietēm bija aizliegts strādāt veikalos aiz letes, tad jau vēlāk saprata, ka karš ieilgs un nav kas strādā, un sievietēm ļāva strādāt veikalos par pārdevējām.

3. SIEVIEŠU DARBĪBA SABIEDRISKAJĀS ORGANIZĀCIJĀS

Kara laikā galvenokārt sievietes darbojās labdarības organizācijās. Labdarība tradicionāli tiek uzskatīta par sievietēm piedienīgu nodarbi publiskajā sfērā. Labdarības organizācijas tika uzskatītas par labu darba lauku sievietēm. Kara radītās saspringtās un neierastās situācijas daudziem radīja nepieciešamību pēc palīdzības. Sieviešu dalība labdarībā ļāva apliecināt savu patriotismu un gatavību atbalstīt savu valsti un sev apkārtējos, kā arī reāli palīdzēt karavīriem un to ģimenēm, bēgļiem un nelaimē nonākušajiem cilvēkiem. Labdarības organizācijas arī vienoja dažādos cilvēkus no dažādām sabiedrības grupām, viņus vienoja doma, ka atbalsts un organizētie kopīgie pasākumi, var sniegt maksimālu atbalstu tiem, kam to ļoti vajag.

Latvijas teritorijā tika organizētas vairākas labdarības organizācijas, kurās sievietes bija aktīvas dalībnieces. Kā viena no pirmajām un nozīmīgākajām, organizācijām bija **Rīgas Latviešu labdarības biedrība**, kuras uzdevums bija gādāt par ievainotajiem un slimajiem karavīriem, kā arī vākt ziedojumus. Rīgas Latviešu labdarības biedrības statūti arī paredzēja dažāda veida palīdzību nabagiem, bāreņiem, invalīdiem un veciem cilvēkiem, kā arī skolu, patversmju un medicīnas iestāžu organizēšanu. Rīgas Latviešu labdarības biedrība sadarbojās arī sieviešu pārstāvēto organizāciju kā **Latviešu Izglītības Biedrības Biedreņu komiteja**, kura atbildēja par sieviešu izglītošanu un izglītošanas iespējām Rīgā un Latvijā.

Rīgas Labdarības biedrība ir viena no vecākajām latviešu sieviešu organizācijām. Organizācijas sākotnējais nosaukums bija „Latviešu Palīdzības biedrība priekš trūkumu cietējiem igauņiem”, kas tika dibināta 1868.gada februārī, mērķis bija sniegt palīdzību igauņiem, kurus 1867.gadā piemeklēja neraža. Krievijas impērijā tika dibinātas vairākas palīdzības biedrības, un daži latvieši nolēma, ka viņi arī varētu piedalīties šajā labdarības akcijā palīdzot igauņiem.¹²⁴

Pirms kara, tas ir, pēdējais Rīgas Labdarības biedrības laika posms asociējās ar Līvijas Meņģeles vārdu, jo viņa biedrībai veltīja daudz laika un lielu uzmanību tad, kad viņa pārņēma biedrības priekšnieces amatu, biedrības uzraudzībā bija Katrīnas bērnu patversmi. Tā bija viena no pirmajām bērnu patversmēm Rīgā.¹²⁵ Pirmā pasaules kara laika posmā biedrība galvenokārt gādāja par bēgļiem un ievainotajiem kareivjiem, ierīkoja

¹²⁴ Brant, L. *Latviešu Sieviete*. Rīga: Valters un Rapa, 1931.g. 155.lpp; Volfarte, K. *Rīgas Latviešu Biedrība un Latviešu Nacionālā kustība no 1868. līdz 1905.gadam*. LU Akadēmiskais apgāds. 2009.g. 91.lpp.

¹²⁵ Meņģele, L. *Kādas biedrības simts gadu* - Laiks, Nr.29., 9.apr., 1958.g.

un uzturēja lazareti, bēgļu virtuvi, kā arī nodarbojās ar ziedojumu vākšanu. Spilgti arī iezīmējās palīdzības sniegšana bērniem.¹²⁶

Rīgas Latviešu labdarības biedrība ļoti aktīvi iesaistījās karā notiekošajā, kā arī tā laikā paplašināja savu darbību un popularitāti. No 1914.gada rudens līdz 1915.gada vasarai biedrības pārstāves sagaidīja un apkopa 53 600 ievainotos karavīrus, tos pacienājot ēdieniem un dzērieniem, un iedod jaunas drēbes, ar mērķi, lai ar palīdzību un atbalstu padarītu karavīru dienas vieglākas. Biedrība izveidoja arī lazareti, kur guldīt karavīrus, kuru vēlāk arī paplašināja.¹²⁷ Rīgas Latviešu Labdarības biedrību uzskatīja par lielu sevis „upura” nesēju, jo tā ieguldīja lielu darbu, lai apgādātu rezervistus un viņu ģimenes. Biedrība bija viena no pirmajām palīdzības biedrībām, kura Rīgā uzsāka atbalstīt cietušās un nabadzīgās ģimenes, ierīkojot ēdiena namus – ēdnīcas, lai varētu pabarot viņus un atvēra bērnu patversmes, kur uzņēma un aprūpēja bērnus. Bērnus patversmēs apgādāja ar nepieciešamo apģērbu, ēdienu un uzturlīdzekļiem. Galvenās darbinieces bija sievietes.¹²⁸

3.1. Krievijas Sarkanā Krusta Rīgas nodaļa

Krievijas Sarkanā Krusta Rīgas nodaļa bija viena no lielākajām sabiedriskajām palīdzības organizācijām, kura vienoja citas palīdzības un labdarības organizācijas kara laikā, lai sniegtu palīdzību cietušajiem. Pēc Pirmā Pasaules kara Latvijā izveidojās Latvijas Sarkanais Krusts, kas neskaitījās kā nodaļa Krievijas Sarkanajam Krustam.

Kara laikā sievietes plaši sāka pārstāvēt dažādas palīdzības organizācijas un biedrības. Visplašākais sieviešu darba lauks bija sanitārās nozarēs. Viena no lielajām kara laikā strādājošajām iestādēm, kur strādāja arī sievietes bija Sarkanais Krusts, tas sāka savu darbību jau no pirmās mobilizācijas dienām. Sarkanais krusts arī sadarbojās ar Latviešu Labdarības biedrību, kurai arī bija liela nozīme sieviešu darbam kara laikā.¹²⁹ Sarkanajam Krustam bija vairākas nodaļas un atbalsta punkti Latvijas teritorijā, galvenais atradās Rīgā.

Līdz Pirmajam pasaules karam Sarkanais Krusts Latvijā paveica daudz. Visas šīs labdarības organizācijas bija saistītas savā starpā, tās atbalstīja viena otru. Sarkanajam Krustam piemita cilvēcīgas un humānas īpašības, Sarkanais krusts neskatās ne kādās

---

¹²⁶ Brant, L. *Latviešu Sieviete*. Rīga: Valters un Rapa, 1931.g. 155.lpp.

¹²⁷ *Rīgas Latviešu labdarības biedrība sešos gadu desmitos: 1868–1928*. – Rīga: Rīgas Latviešu labdarības biedrība, 1928., 46.–50. lpp.

¹²⁸ *Rīga - Rīgas Latviešu Labdarības Biedrība* - Rīgas Ziņas, 8.okt., 1914.g.

¹²⁹ Varavīksne, 7.marts 1915.g.; Latviešu Avīzes, 15.sept. 1914.g.

tautības esi, ne šķiras, karalaukā neskatās vai pretinieks vai savējais, Sarkanais krusts palīdz visiem.¹³⁰ Viens no Labdarības biedrības galvenajiem uzdevumiem bija sagatavot telpas lazaretēm, bērnu patversmes, zupas virtuves, kā arī apmācīt labas kopējas, tas ir, Sarkanā Krusta žēlsirdīgās māšas.¹³¹

Sarkanais Krusts rūpējās par telpu ierīkošanu ievainotajiem un slimajiem kareivjiem, tās saucamās lazaretēs, kā arī rūpējās par patversmju izveidi iesaukto rezervistu bērniem. Sarkanais Krusts gādāja, lai katru dienu uz kara lauku tika sūtītas kastes ar medikamentiem, pārsiešanas materiāliem, drēbēm u.t.t. Bez tā tika vēl gādāts par palīdzības sniegšanu ievainotajiem kareivjiem. Pa visu valsti, kā arī Rīgu tika organizēta arī ziedojumu vākšana gan karavīriem, gan kritušo karavīru ģimenēm.¹³²

Tika organizētas ziedojumu vākšanas, lai iegūtu līdzekļus vajadzīgajām lietām, pat ja tika rīkoti labdarības pasākumi un ziedojumu vākšanas, Sarkanais Krusts un Labdarības biedrība saņēma arī dāvanas no draudzēm, atsevišķām personām, organizācijām u.t.t., kas liecināja par sabiedrības atbalstu saspringtajā situācijā. Visbiežāk tika dāvināta nauda, kā finansiāls atbalsts, lai palīdzības organizācijas varētu uzturēt sevi ar vajadzīgām lietām, lai koptu slimos un cietušos.¹³³

Svarīgi bija rūpēties par rezervistu bērniem, Rīgas Sarkanais Krusts rūpējās arī par bērnu patversmēm un sadarbojās ar Rīgas Latviešu biedrību. Kā rakstīts laikrakstā „Varavīksne”, Daudzas ģimenēs palika bez saviem apgādātājiem, jo vīri tika iesaukti armijā. Sabiedrība apzinājās, ka viņiem ir pienākums rūpēties par kareivju ģimenes locekļiem, tas ir, sievietēm un bērniem. Uz patversmēm atvestie bērni tika apģērbti, pabaroti un izguldīti. Sabiedrība ziedoja gan naudu, gan pārtiku, lai Sarkanais Krusts varētu uzturēt bērnu patversmes, kur atradās iesaukto kareivju bērni, patversmēs galvenokārt strādāja sievietes.¹³⁴

Sarkanais Krusts ar visiem spēkiem centās atvieglot ievainoto dzīves. Labdarības veidā kareivjiem tika piegādāti augļi, saldumi, grāmatas. Ļoti daudz sievietes piedalījās un viņām atļāva apkopt ievainotos un slimos.¹³⁵ Sievietes kā palīgi, lai apkopt ievainotos bija izvietotas arī lazaretēs citur Rīgā, tās palīdzēja kā asistenti ārstiem, pārsēja un apkopa

¹³⁰ Varavīksne, 20.dec., 1914.g.

¹³¹ Odiņa, O. Salaks, J. *Žēlsirdīgo māšu darbība Krievijas sarkanā krusta ietvaros Latvijas teritorijā*. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstnesis. 11.lpp

¹³² Varavīksne, 3.sept., 1914.g

¹³³ Dzimtenes Vēstnesis 11.okt.1914.g

¹³⁴ *Neaizmirsīsim rezervistu bērnus* - Varavīksne, 28.aug., 1914.g.

¹³⁵ Varavīksne 1.okt., 1914.g.

kareivjus.¹³⁶ Sarkanajam Krustam kara sākumā ienāca arī ļoti daudz lūgumi, iesniegumi no sievietēm, lai viņas pieņem par palīdzēm un žēlsirdības māsām, palīdzībā iesaistās arī Dāmu komiteja, kas arī kara sākumā izveidojusies.¹³⁷ Sievietes bieži lūdza, lai viņas tiek pieņemtas Sarkanajā Krustā, bataljonos un citās organizācijās par sanitārēm, medmāsām vai kādā cita veida profesijā. Kara sākumā netika pieņemtas visas sievietes, kuras gribēja, strādāt Sarkanajā Krustā, vēlāk, kad kara darbība sasniedza lielākus apmērus, varēja jau pieņemt vairāk sieviešu, jo medicīnas nozares bija pieprasītas.¹³⁸

Sarkanā Krusta uzdevums bija arī sagatavot **žēlsirdīgās māsas**, kuru uzdevums arī būtu kopt ievainotos lazaretēs un pat doties apkopt kareivjus uz kara lauka. Lai kļūtu par žēlsirdīgo māsu, bija jāiziet speciāli māsu kursi.¹³⁹ Valdīja sava veida patriotisma, kura iespaidā vēlākos kara gados armijā sāka iestāties arī latviešu sievietes. Vienīgā legālā iespēja to izdarīt bija kļūt par žēlsirdīgo māsu.¹⁴⁰ Protams, bija sievietes, kuras izvēlējās labāk kļūt par īstiem karavīriem un slepus ielavījās armijā.¹⁴¹ Lai māsa iestātos Rīgas Sarkanajā Krusta kopienā, arī bija jāseko vairākiem noteikumiem. Persona, kura gribēja iestāties kopienā vajadzēja būt ne jaunākai pa 20 un ne vecākai par 45 gadiem. Māsas izglītībai bija jābūt ne zemākai kā elementārās skolas līmenim. Svarīgi savam iesniegumam pievienot dzimšanas apliecību, policijas vai mācītāja izziņu par uzvedību. Lai kļūtu par pilnvērtīgu māsu, bija jāiziet apmācības kursi un beigās bija jākārtos eksāmens. Sarkanajā Krustā vienlaicīgi uzturējās gan skolnieces, gan māsas.¹⁴² Žēlsirdīgās māsas, kas kopa un veica slimnieku aprūpi ārsta prombūtnes laikā līdzinājās ārsta palīgiem. Viņām bija jāuzvedas pieticīgi un stingri jāizpilda visi ārsta norādījumi.

Žēlsirdīgās māsas pie ievainoto kareivju gultām dežūrēja dienu un nakti, staigājot no viena pacienta pie otra, par tiem rūpējoties. Kara sākumā armija tika iesaukti arī vairāki ārsti vīrieši un veidojās liels robs ārstu rindās: „Rīdziniekiem brīžiem sāpīgi jūtams ārstu trūkums, jo zināmie ārsti ir aizgājuši karā. Slimnīcās rīdzinieki palikuši bez ārstiem,

---

¹³⁶ Varavīksne 14.okt., 1914.g.; Jaunās Latviešu Avīzes 27.janv. 1915.g.

¹³⁷ Jaunās Latviešu Avīzes. 5.aug, 1914.g.

¹³⁸ Līdums, 29. jūl. 1914.g.: *Tautu meitas karavīri!* – Dzimtenes Vēstnesis 10.aug., 1915.g.

¹³⁹ Nedēļa, 1.jūn. 1914.g.

¹⁴⁰ Jēkabsons, Ē. *Latvijas sievietes un bērni militārajā dienestā Pirmajā Pasaules Karā*. LVIŽ, 2014.g. Nr.4. 119.lpp.

¹⁴¹ *Rīga* - Rīgas Ziņas, 13.febr. 1915. g.

¹⁴² Odiņa, O. Salaks, J. *Žēlsirdīgo māsu darbība Krievijas sarkanā krusta ietvaros Latvijas teritorijā*. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstnesis. 13.lpp.; Nedēļa, 13.nov., 1914.g.

aptiekas arī slēdz ciet, jo nav ārstu, situācija ir pavisam bēdīga¹⁴³”. Ar laiku nolēma, ka ārstu rindās tiks pieņemtas sievietes vajadzības brīžos.¹⁴⁴

1914.gada jūlija beigās mācības žēlsirdīgo māsu kursus uzsāka 146 šādas personas, un 1914.gada septembrī Rīgas kara hospitālī sarīkoja divu mēnešu garus kursus Vidzemes guberņas medicīnas inspektora ārsta, palīga Jeršova vadībā. Kur, pateicoties viņam un Sarkanā Krusta darbībai un atbalstam, tika apmācītas un žēlsirdīgo māsu rindās ieskaitītas 84 sievietes un 5 vīrieši, kurus dēvēja par brāļiem.¹⁴⁵ Protams, bija personas, kas mācību gaitā bija savus nodomus mainījuši, un mainīja savu nodarbošanos. Daļa no jaunajām žēlsirdības māsām palika Rīgas ārstniecības iestādēs, kur tika ievesti ievainotie no Austrumprūsijas frontes, protams, tās, kuras izteica attiecīgu vēlēšanos, tika nosūtītas uz fronti, kara lauku. Rīgā žēlsirdīgās māsas sagatavoja jau pats kara hospitālis, Sarkanais Krusts un Krievu ārstu biedrība pilsētās slimnīcā.¹⁴⁶

Par žēlsirdības māsām kareivji mēdza rakstīt arī atsauksmes no lazaretēm. Viens lietuviešu kareivis rakstījis, ka Rīgas lazaretēs esot koptas un skaistas istabas, žēlsirdīgās māsas esot jaukas un momentā esot steigušās palīdzēt viņam. Viņus bagātīgi apdāvināja ar visādām nepieciešamības lietām. Atsauksmes bija pozitīvas, jo kareivji bija priecīgi, ka viņus kāds ļoti labā līmenī aprūpēja.¹⁴⁷ Karavīri bija pateicīgi māsām par viņu darbu.¹⁴⁸

Sarkanais Krusts bija saistīts arī ar citām palīdzības un brīvprātīgo palīdzības organizācijām, ar kurām varēja kārtot ar palīdzību vajadzīgas telpas lazarešu iekārtošanām, telpas meklēja, kur vien bija iespējams vai, kur kāda organizācija, vai sabiedrība atvēlēja telpas. Viena no vairākām organizācijām, kas atsauca palīdzēt bija Rīgas sieviešu pareizticīgo klosteris¹⁴⁹, kur kara dienās sadarbībā ar Sarkanā Krusta tika aprūpēti ievainotie un slimie kareivji. Tas pats labprātīgi pieteica savu palīdzību kara dienās. Sieviešu klosteris atradās mierīgajā Rīgas daļā, prom no pilsētas dzīves.¹⁵⁰

Rīgas sieviešu klostera slimnīcā uzņemti tika simtiem ievainoto, klosteris uzņēmās slimnīcas lomu un apgādājamo lomu kara apstākļu dēļ, bet baznīcas lomu pildīja cita

---

¹⁴³ Sadzīve 4.okt., 1914.g.

¹⁴⁴ Latviešu Avīzes, 14.janv. 1914.g.

¹⁴⁵ Jaunākās Ziņas 2.okt. 1914.g.

¹⁴⁶ Jēkabsons, Ē. *Latvijas sievietes un bērni militārajā dienestā Pirmajā Pasaules Karā*. LVIŽ, 2014.g. Nr.4. 119.lpp,

¹⁴⁷ Dzimtenes Vēstnesis, 8.dec., 1914.g.

¹⁴⁸ Rīgas Ziņas, 20.dec., 1914.g.

¹⁴⁹ Tagad - Rīgas Svētās Trijādības – Sergeja sieviešu klosteris

¹⁵⁰ Varavīksne 8.okt. 1914.g.

baznīca.¹⁵¹ Kara laikā uz klosterī ļoti bieži ieradās slimie cilvēki, salīdzinājumā ar pirmskara dienām daudz vairāk. ieradās veci cilvēki, slimi bērni, kuri vairs nespēja vairs paši savos spēkos izārstēties, sieviešu klosterī viesu un slimo cilvēku skaits bija strauji audzis, darba sievietēm bija daudz, kara laikā Sieviešu klosteris iesaukto rezervistu ģimenēm iznēsāja arī brīvpusdienas, pārsvarā ēdienu gatavoja un nesa no saviem klosterā līdzekļiem.¹⁵² Rīgas sieviešu klosteris sevi uzturēt, kā arī iegādāties pirmās nepieciešamības preces varēja no ziedojumiem, kurus saņēma no dažādām organizācijām vai pašvaldības iestādēm.¹⁵³

Rīgas Latviešu Labdarības Biedrības darbības laikā sievietes vāca ziedojumus, gatavoja tīro veļu un siltas drēbes kareivjiem un to ģimenēm, kā arī bērnu patversmēm. Interesanti ir tas, ka biedrība sarīkoja „Kareivju dienu”, kas organizēja plašu ziedojumu vākšanu karavīriem, pārdodot dažādas biedrībā un bērnu patversmes gatavotas lietišas.¹⁵⁴

Līdz Pirmajam pasaules karam Sarkanais Krusts Latvijā paveica daudz un Pirmā pasaules kara laikā Sarkanā Krusta darbība izvērās vēl plašāk, kad izveidojās vēl citas latviešu organizācijas karavīru un cietušo aprūpei. Medicīnas iestādes Latvijas teritorijā pielāgojās kara vajadzībām, pārveidojot un izveidojot kara hospitāļus un lazaretas. Darbs hospitāļos un lazaretēs parādīja, ka žēlsirdība māsām bija ne tikai pienākums, bet arī iekšējā nepieciešamība kalpot sabiedrībai. Jau pirms Pirmā pasaules kara par žēlsirdīgo māsu bija izveidojies noteikts viedoklis, ka viņas ir kvalificētas slimnieku kopējas un ārstu galvenie palīgi.¹⁵⁵

Atbalstu kā Rīgas Sarkanajam Krustam, tā citām palīdzības organizācijām deva sabiedrība, citas organizācijas un privātpersonas. Bieži vien šīs personas un organizācijas par saviem līdzekļiem atvēra un uzturēja lazaretas, kuras izmantoja Sarkanais Krusts un Brīvprātīgais sanitāru pulks. Pašās pirmajās kara dienās sabiedrības atbalsts un palīdzība bija sasniegusi augstus apmērus.¹⁵⁶ Kāda meitene raksta vēstuli laikrakstam *Dzimtenes Vēstnesis* - „Daru zināmu saviem radiem, draugiem un pazīstamajiem, ka man lai vairs neraksta uz kara lauku kā žēlsirdīgajai māsai, bet kā tēvijas dēlam un karavīram, kam liktenis ir pāri darījis. Kam sirds agrāk bija maiga un mīļa, bet tagad ir pārvērtusies cietāka

¹⁵¹ Varavīksne, 28.okt., 1914.g.

¹⁵² Varavīksne, 28.okt., 15.nov. 1914.g.; Rīgas Ziņas, 14.aug., 1914.g.

¹⁵³ Latviešu Avīzes, 14. aug. 1914.g.

¹⁵⁴ Varavīksne, 7.marts 1915.g. ; Rīgas Ziņas, 25.janv. 1915.g.

¹⁵⁵ Odiņa, O. Salaks, J. *Žēlsirdīgo māsu darbība Krievijas sarkanā krusta ietvaros Latvijas teritorijā*. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstnesis. 15 – 16.lpp

¹⁵⁶ Līdums, 29.jūl. 1914.g.

par akmeni. Agrāk varēju noskatīties uz karavīru nopūtām un raizēs, un ārstēt viņu ievainojumus. Gribu dzīvot un cīnīties, gribu strādāt un nenogurt [..]” No tā var secināt, ka bija sievietes, kuras vēlējās paveikt ko vairāk, kā tikai būt medmāsas un dziedēt karavīrus, viņas gribēja arī karot.¹⁵⁷

3.2. Rīgas Latviešu palīdzības komitejas sieviešu nodaļa - Dāmu komiteja

Viena no galvenajām sieviešu sabiedriskajām darbības sfērām bija labdarība. Lielu savu palīdzību kara laikā Rīgā arī deva Latviešu palīdzības komitejas sieviešu nodaļa,¹⁵⁸ jeb Dāmu komiteja un Palīdzības Biedrība „Sieviešu Darbs.” Kara laikā tā darbojās līdzīgi kā Sarkanais Krusts, tikai nesniedza medicīnisko palīdzību. Šīs organizācijas arī bija saistītas savā starpā un palīdzēja viena otrai. Pēc Latviešu Palīdzības biedrības priekšlikuma, Dāmu komitejas tika izvietotas katrā pilsēta kur bija iespējams.¹⁵⁹ Dāmu komiteja pirmsākumi jau meklējami 1877.gadā Krievu - Turku kara laikā, kad tā tika dibināta, lai varētu aprūpēt cietušos. Līdz 1902.gadam Dāmu komiteja darbojās ar pārtraukumiem, šī komiteja ir pirmā latviešu organizācija, kas veicina arī sieviešu izglītības attīstību, Dāmu komiteja veic arī kultūras darbu organizēšanu sieviešu starpā.¹⁶⁰

Kara laikā Rīgā Latviešu palīdzības biedrības Dāmu komitejā rūpējās par to, kas bija nepieciešams karā karavīriem un arī viņu ģimenēm, tas ir, silto apģērbu, gultas veļu, tabaku, pārtiku, pārsienamajiem materiāliem, un citām nepieciešamajām vajadzīgajām lietām priekš karavīriem un viņu ģimenēm, interesanti ir tas, ka tika ziedotas arī grāmatas. Viņas šuva un adīja drēbes, kuras tika nogādātas kara laukā, lazaretēs ievainotajiem vai uz bērnu patversmēm ieskauto rezervistu bērniem.¹⁶¹

Kāda sieviete no komitejas raksta: „Še, tautiet raibi cimdi, mans pirmais adījums, uzsaukums un lūgums! Mūsu tēvzeme iet karā. Jūs ejat cīņā, lai aizstāvētu patiesību un tautu brīvību. jūs ejat ar pārliecību par uzvaru, jo ticējāt vienisprātis mīlestībai un saviem mīļajiem piederīgajiem, jūs sniedzat mums aizsardzību – mūsu varoņi”¹⁶² Šāds vēlējuma

¹⁵⁷ *Iekšzeme - Tautu meitas karavīri* - Dzimtenes Vēstnesis 10.aug. 1915.g.

¹⁵⁸ Varavīksne 28.okt., 1914.g.;

¹⁵⁹ Rīgas Ziņas 5.aug. 1914.g.

¹⁶⁰ Dzimtenes Vēstnesis 7.apr. 1915.g.; Brant, L. *Latviešu Sieviete*. Rīga: Valters un Rapa, 1931.g. 158.lpp.

¹⁶¹ Dzimtenes Vēstnesis 29.okt., 1914., 29.janv. 1915.g.; Varavīksne, 22.nov., 1914.g.;

Rīgas Ziņas 9.okt., 1914.g.

¹⁶² Dzimtenes Vēstnesis 13.okt. 1914.g.

un pateicības raksts no labdarības biedrībām un Dāmu komitejas nav vienīgais. Strādājošās sievietes iegulda lielu darbu, lai tas tiktu paveikts līdz galam un viņu devums nonāktu pie karavīriem.

Kara sākumā Latviešu palīdzības biedrības dāmu komiteja nosūtīja uz kara lauku ap 800 komplektus ar drēbēm, tabaku un maizes un citas nepieciešamības preces. Piemēram, 1914.gada rudenī tika uzsākta siltās veļas sagatavošanas akcija, kur, 30 sievietes bez nekādas atlīdzības, tikai par biedrības līdzekļiem sagādātajiem materiāliem, šuva apģērbu. Rezultātā tiek sagatavoti ap 700 komplekti ar apģērbu, mutautiņiem, tēju, u.t.t., bet jau uz Ziemassvētkiem par savākto ziedojumu naudu tika sagatavoti jau vairāk kā 860 veļas komplekti un 770 dāvanu maisi.¹⁶³ Dāmu komiteja rūpējās ne tikai par kareivjiem, bet arī par iesaukto kareivju ģimenēm, bērniem un sievietēm: „Latviešu palīdzības Dāmu komiteja dienu dienām strādāja savā svētīgajā darbā pie rezervistu un to ģimeņu apgādāšanas.”¹⁶⁴

Latviešu Palīdzības komitejas – Dāmu komiteja 1914.gada 9.novembra „Līduma” izdevumā izteica lielu pateicību sabiedrībai par lielajiem ziedojumiem, kas bija gan nauda, gan visādas pirmās nepieciešamības lietas. Pateicību tika izteikta arī darbiniecēm, jo bez darbinieku lielā un apņēmīgā darba, nekas nebūtu izdevies. Oktobra mēnesī pieaugot darbam, pieauga arī uzņemto darbinieču skaits, kuru pateicoties pašreizējā darbam tika atvērtas divas lazaretis, Dr. Reinharda klīnikā ar 40 gultas vietām, un ar Ārstu biedrības sadarbību atvēra otru lazareti Suvorova, tagadējā Aleksandra Čaka, ielā ar 30 gultām, ārsta Podiņa klīnikā. Kā arī atskaitījās, ka 1914. gada oktobrī Dāmu komiteja uz kara lauku karavīriem bija jau izsūtījušas vairāk kā 10 000 dažāda veida apģērbu.¹⁶⁵ Atklātās lazaretis parasti nodeva Sarkanā Krusta rīcība.¹⁶⁶

Latviešu Bērnu Aizgādniecības (aizbildniecības) komiteja uzņēmās arī atbildību par bērnu patversmēm, par patversmes bērniem ziņoja Dāmu komitejai, kuras pienākums ar laikrakstos ievietotu ziņu palīdzību sameklēt ģimenes bērniem, kuras būtu ar mieru savā aizgādniecībā pieņemt bāreņus vai nabadzīgos bērnus. Dāmu komitejas rīcība arī bija bērnu patversmju uzturēšana, atvēršana un atbalstīšana. Komitejai bija arī uzdevums gādāt par speciālu ēdienu karšu izsniegšanu cilvēkiem, lai tie varētu ēdienu talonus apmainīt pret

¹⁶³ *Rīgas Latviešu labdarības biedrība sešos gadu desmitos: 1868–1928.* – Rīga: Rīgas Latviešu labdarības biedrība, 1928., 46.–50. lpp.

¹⁶⁴ *Dzimtenes Vēstnesis* 29.okt., 1914., 29.janv. 1915.g.; *Varavīksne*, 22.nov., 1914.g.

¹⁶⁵ *Rīgas Ziņas, Latviešu Palīdzības komiteja* - Līdums 9.nov.1914.g.; *Varavīksne*, 15.nov. 1914.g.

¹⁶⁶ *Rīga – Rīgas Latviešu Labdarības biedrība* - *Rīgas Ziņas*, 31.okt. 1914.g.

pārtiku ēdināšanas namos.¹⁶⁷ Palīdzības komitejas darbība ir patstāvīga, tā pati atbild par savu darbību un par tām komitejām un palīdzības organizācijām ar kurām sadarbojās.¹⁶⁸ „Sieviešu Darbs”, „Ziemeļblāzma”¹⁶⁹ un citu organizāciju dāmas, apmeklēja karā iesaukto rezervistu ģimenes, un pašas personīgi pārliecinājās par ģimenes stāvokļiem un dzīves apstākļiem tajās, lai noskaidrotu, kas trūkst un, ko vēl šīm ģimenēm vajag.¹⁷⁰

Dāmu Komiteja kara laikā bieži vērsās presē pēc sabiedrības atbalsta un ziedojumiem, un dāvanām iesaukto ģimenēm, cietušajiem un bāreņiem. Interesanti ir tas, ka par katru ziedojumu vai dāvanu Dāmu Komiteja atskaitījās un izteica paldies preses izdevumā un deva uzskaiti, kas ir saņemts dāvanās un ziedojumos. Pateicību aprasti izteica preses izdevumā, kurā iepriekš tika izteikts lūgums. Dāvanas un ziedojumus kā Rīgas Sarkanais krusts, tā Dāmu komiteja, saņēma lielākoties katru dienu, presē gandrīz katrā numurā redz atskaiti par ziedojumiem un pašiem ziedotājiem, kuriem izteikti pateicības vārdi.¹⁷¹ Dāmu Komiteja bija viena no organizācijām kuras uzdevums bija gādāt par palīdzību citiem.¹⁷² Dāmu komiteja cieši sadarbojās ar Rīgas Sarkano Krustu, ar kuru palīdzību varēja gādāt par cietušo ārstēšanu.¹⁷³ Interesanti ir tas, ka Dāmu komiteja arī rūpējās, lai Ziemassvētkos un Lieldienās cietušie un to ģimenes saņemtu dāvanas.¹⁷⁴

Par katru savu darbību un iztērēto naudu veikalos, kurās ir iegādājušās produktus un citas nepieciešamās preces Dāmu komiteja veidoja speciālus uzskaites sarakstus, lai būtu lietas kursā, gan pati komiteja, gan apkārtējie.¹⁷⁵ Var secināt, ka šīs biedrības uzdevums ir ne tikai gatavot un gādāt vajadzīgās lietas cilvēkiem kara laikā, bet svarīgi bija arī tādi organizatoriskie darbi, kā paciņu un kravu saņemšana, pieņemšana no citām pilsētām, piemēram, Rīgas Latviešu labdarības biedrība no Smiltenes labdarības biedrības saņēma 34 kastes ar dažādiem apģērba gabaliem un citām nepieciešamajām precēm, kā tabaka, ziepes, papīrs, zīmuļi, gultas veļa u.t.t. Saņemtās lietas izsūtīja uz lazaretēm un kara

¹⁶⁷ Latviešu Avīzes, .8., 14.aug., 1914.g.; Rīgas Ziņas, 8, 12. aug., 1914.g.

¹⁶⁸ Dzimtenes Vēstnesis 11.aug., 1914.g.

¹⁶⁹ Ziemeļblāzma bija pretalkohola kustība 20. gadsimtā, kas bija kā atbilde uz lielajām žūpības problēmām.

¹⁷⁰ Latviešu Avīzes 19., aug, 1914.g.;

¹⁷¹ Dzimtenes Vēstnesis, 30. sept, 20. nov.,. 1914.g.; 26., 28., jan., 11., 12. marts, 1915.g; Rīgas Ziņas 17.jūl., 1915.g.

¹⁷² *Rīga- Dāmu Komiteja* - Rīgas Ziņas 10.aug., 1914.g;

Rīgas Ziņas, 11.janv. 1915.g;

Lūdums 11. janv.1915.g: Jaunais Vārds 17.janv.1915.g.

¹⁷³ *Rīgas Latviešu labdarības biedrība sešos gadu desmitos: 1868–1928.* – Rīga: Rīgas Latviešu labdarības biedrība, 1928., 46.–50. lpp.

¹⁷⁴ Zelče, V. *Skices Vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš.* Latvijas arhīvi. 2002.g. 41.lpp.

¹⁷⁵ Jaunais Vārds 13.apr., 1915.g.

lauku.¹⁷⁶ Ar 1915.gadu vēl lielas rūpes sāka sagādāt bēgļu gaitās devušies iedzīvotāji, kuri uz Rīgu ieradās no Kurzemes.¹⁷⁷

Kā jau minēts iepriekš, palīdzības organizēšana nebija vienīgais ar ko nodarbojās Labdarības biedrības Dāmu komiteja. Viņu uzdevumos ietilpa arī citu organizāciju labdarības pasākumu apmeklēšana un to atbalstīšana. Palīdzību sniedza arī pabalstu vākšana, kā arī apģērbu un citu pirmās nepieciešamības lietu dāvināšana, cietušajiem un to ģimenēm. Aktīva piedalīšanās citu organizāciju pasākumos bija svarīga labdarības organizāciju nodarbe, lai gan darba bija daudz, Dāmu komiteja neaizmirsā arī par saviem biedrības iekšējiem darbiem.¹⁷⁸ Sadarbojoties ar Rīgas palīdzības biedrību *Dzimtene* Rīgas bēgļu apgādāšanas nodaļu un Latviešu palīdzības komiteju, tika risināti jautājumi par bēgļu situāciju Rīgā.¹⁷⁹ Sabiedrība tika aicināta palīdzēt, un atsaucība bija liela, pat grūtajos kara gados.

3.3. Latviešu brīvprātīgā sanitārā vienība

1914.gada rudenī Rīgā un citās pilsētas ārsts un dažādas organizācijas dibināja kara lazaretus un hospitāļus, kuros ārstēja ievainotos un slimos karavīrus. Šajā laikā tika dibināta arī Latviešu brīvprātīgā sanitārā vienība, kuras uzdevums bija iznest no kaujas lauka ievainotos, sniegt pirmo medicīnisko palīdzību un nogādāt sanitārajā punktā. Kara sākumā sievietēm nebija ļauts stāties armijā un doties uz fronti. Lai gan bija gadījumi, ka sievietes pārgērbās vīriešu drēbēs, pieņēma vīriešu vārdus un devās uz fronti līdzās saviem vīriem.¹⁸⁰

Sievietes darbam kara medicīnā gatavoja arī citās Latvijas iestādēs. 1914.gada 23.novembrī Rīgā uz brīvprātības principu tika izveidota Latviešu brīvprātīgā sanitārā vienība. Sākumā bija ap 50 sanitāru, to vidū bija arī sievietes, vēlāk sanitāru skaits pieauga, jo brīvprātīgo bija krietni vairāk. Vienības uzdevums bija regulāri apmeklēt fronti un apkopt ievainotos, bet sieviešu uzdevums galvenokārt bija vākt ziedojumus visu vajadzīgo iegādei, kā arī rūpēties par lazaretu iekārtošanu, kurās strādāja arī latviešu žēlsirdīgās

¹⁷⁶ Līdums, 22.janv. 1915.g; Rīgas Ziņas 1.janv. 1915.g.

¹⁷⁷ Rīgas Ziņas 5.maijs, 18. jūl., 1915.g.

¹⁷⁸ Dzimtenes Vēstnesis, 30. janv., 1915.g.

¹⁷⁹ Rīgas Ziņas 18.jūl. 1915.g.

¹⁸⁰ Sieviete vārdā Aleksejs Sokolovs, jeb Kristīne Aleksejva, pēc vīra iesaukšanas militārajā dienestā izteica vēlēšanos stāties viņam līdzās un karot pret ienaidnieku: *No visa – visiem* – Varavīksne, 14.okt, 1914.g; 14.feb. 1915.

māsas. Katrā bataljonā bija sanitāru vienība.¹⁸¹ Latviešu brīvprātīgo sanitāru pulks ļoti aktīvi jau darbojās decembrī, mēnesi pēc tā dibināšanas. Sanitāru pulks arī saņēma atbalstu no sabiedrības, kura pulkam ziedoja līdzekļus, kā arī atbalstu saņēma no laikrakstiem.¹⁸² Ar laikrakstu palīdzību tika organizētas vairākas sapulces Latviešu brīvprātīgo sanitāru pulkam, lai būtu iespēja apspriest svarīgākās aktualitātes saistībā ar savu darbu, tas ir, palīdzību lazaretēs un kara hospitāļos, un uz frontes.¹⁸³

Ja paskatāmies kopumā, tad pirmajos Pirmā pasaules kara gados tika ievainoti vairāki miljoni karavīru, daudzi no viņiem tika izglābti, un par to veselību rūpējās kara ārsti, žēlsirdīgās māsas un sanitāri. Latvijas teritoriju vairākas medicīniskās iestādes pielāgoja kara vajadzībām, vairākas skolas, klosterus un citas telpas pārveidoja par kara hospitāļiem un lazaretēm. Ievainotos uz lazaretēm aprasti veda sanitārajos vagonos pa dzelzceļu vai arī ar sanitārajiem automašīnām.¹⁸⁴ Sanitāru uzdevums bija ne tikai glābt un ārstēt ievainotos, bet arī bija jāpalīdz no kara lauka novākt mirušos karavīrus.¹⁸⁵

1914.gada novembrī Suvorva ielā, Dr. G. Reinharda acu klīnikā ierīkoja lazareti, kuru uzturēja Latviešu ārstu biedrība un Latviešu palīdzības komiteja. Lazarete tika ierīkota ar visām pieprasītajām vajadzībām. Sanitārais personāls ir plašs, un spēj gādāt par ievainotajiem.¹⁸⁶ 1914.gada 23.novembrī tika dibināta Latviešu brīvprātīgā sanitārā vienība, ko vēlāk pārdēvēja par pulku. Lai varētu iestāties šajā sanitārajā vienībā, bija speciāla komisija, kur pārbaudīja un vērtēja morālo gatavību šādam darbam un arī izglītības līmeni. Pēc biedra naudas iemaksāšanas, kas bija 2 rubļi, notika sanitāru apmācība, pēc kursu beigšanas sanitāri saņēma apliecību un apsēju ap roku, tā bija zila lente ar sarkanu krustu. Vīriešus sūtīja uz fronti, bet sievietes parasti nodarbojās ar lazarešu iekārtošanu un citām svarīgām lietām, lai gādātu par ievainotajiem. Darbs bija bīstams frontes līnijās, jo bieži cieta arī paši sanitāri.¹⁸⁷ Ārsti un sanitāri mira savus pienākumus pildot, visbiežāk mira no lipīgām slimībām.¹⁸⁸

---

¹⁸¹ Jēkabsons, Ē. *Latvijas sievietes un bērni militārajā dienestā Pirmajā Pasaules Karā*. LVIŽ, 2014.g. Nr.4. 120.lpp.

¹⁸² *Vietējās Ziņas, Latviešu Sanitāru pulks* - Dzimtenes Vēstnesis 17.janv., 21.feb.1915.g.;

¹⁸³ *Rīga, Latviešu brīvprātīgo sanitāru pulks* - Rīgas Ziņas, 31.marts, 1915.g. Dzimtenes Vēstnesis, 23., apr., 1915.g.

¹⁸⁴ Krūgere, I. Hipokrāta zvērestam uzticīgi: medicīniskais dienests latviešu strēlnieku bataljonos (pulkos) 1915.–1918. gadā. Latvijas Kara muzeja gadagrāmata. VI. Rīga: 2005.g. 98.lpp.

¹⁸⁵ Lūdums, 18.apr., 1915.g.

¹⁸⁶ *Latviešu ārstu biedrība un Latviešu palīdzības komiteja kara dienās* - Varavīksne, 15.nov. 1914.g.

¹⁸⁷ Krūgere, I. Hipokrāta zvērestam uzticīgi: medicīniskais dienests latviešu strēlnieku bataljonos (pulkos) 1915.–1918. gadā. Latvijas Kara muzeja gadagrāmata. VI. Rīga: 2005.g. 98.lpp.;

¹⁸⁸ Dzimtenes Vēstnesis, 6. apr., 1915.g.

Lai paplašinātu savu darbības lauku Brīvprātīgais sanitāru pulks sāka veidot jaunas sanitārās nodaļas, kuras sūtīt uz fronti. Viena nodaļa jau bija izveidota, un otra tika veidota, tai bija vajadzīgi 80 sanitāri un viena automašīna, un, lai piepildītu šo amatu rindas, tika izvietoti sludinājumi ar uzsaukumu, tiem kas vēlās atbalstīt karavīrus un palīdzēt cietušajiem, lai piesakās.¹⁸⁹

***

Pirmā pasaules kara iespaidos valstis sāka pievērst lielu uzmanību sieviešu darba spēka sagatavošanai un izmantošanai valsts aizsardzības un labklājības labā. Kara radītās saspringtās un neierastās situācijas daudziem radīja nepieciešamību pēc palīdzības. Sieviešu darbība sabiedriskajās organizācijās bija pārstāvēta ļoti plašos apjomos Plašākās nozares, kur tika nodarbinātas sievietes bija medicīna, sanitārā joma un labdarības organizācijas. Sieviešu dalība labdarībā ļāva apliecināt savu patriotismu un gatavību atbalstīt savu valsti un sev apkārtējos, kā arī reāli palīdzēt karavīriem un to ģimenēm, bēgļiem un nelaimē nonākušajiem cilvēkiem. Viena no lielākajām palīdzības organizācijām bija Krievijas Sarkanā Krusta Rīgas nodaļa, tā sniedza medicīnisko palīdzību cietušajiem. Lielu uzmanību Sarkanais Krusts pievērsa žēlsirdīgo māsu sagatavošanai, gan pirms, gan kara laikā. Žēlsirdīgās māsas uzskatīja par kvalificētām slimnieku kopējām un galveno ārstu palīdzēm.

Lielu savu palīdzību kara laikā Rīgā arī deva Rīgas Latviešu Labdarības Biedrības Dāmu komiteja. Katrā pilsētā bija izveidota sava Dāmu komiteja, caur kurām varēja veikt dažādus labdarības un atbalsta pasākumus. Kara laikā Rīgas Latviešu labdarības biedrības Dāmu komitejā rūpējās par to, kas bija nepieciešams karā esošajiem karavīriem un arī viņu mājās palikušajām ģimenēm, tas ir, silto apģērbu, tabaku, pārtiku, pārsienamajiem materiāliem un citām nepieciešamajām vajadzīgajām lietām, kas bija primāras, lai varētu izdzīvot. Dāmu komiteja sniedza lielu atbalstu kara laikā, gan ar ziedojumiem, gan labdarības akcijām. Labdarības organizācijas sadarbojās savā starpā atbalstot viena otru, sniedza darba iespējas sievietēm un atbalstu sabiedrībai. Savu devumu kara sākumā palīdzības jomā arī sniedz 1914. gada rudenī dibinātā Latviešu brīvprātīgo sanitārā vienība, kur tika uzņemti gan vīrieši, gan sievietes. Sanitāru pulka mērķis bija palīdzēt cietušajiem karavīriem pašā frontes līnijā. Līdz 1915. gadam uz fronti galvenokārt sūtīja tikai vīriešus, sievietēm bija jāorganizē labdarības akcijas, jāvāc ziedojumi un jāiekārto lazaretēs.

---

¹⁸⁹Rīga - Jaunais Vārds, 17. jūn., 1915.g.

SECINĀJUMI

Karš Latvijas tautai prasīja līdz tam nepieredzētus cilvēku un materiālo resursu zaudējumus. Karš bija pārtraucis pilsētu un lauku mierīgo dzīvi. Milzīgas cilvēku masas, pametot savas lauku sētas un atstājot mājokļus pilsētās, devās bēgļu gaitās austrumu virzienā. Rīgu karš vispirms skāra bēgļu plūsmas veidolā, radot satraukumu, nemieru un nestabilitātes gaisotni. Latviešu pušus un vīrus steidzami mobilizēja militārajā dienestā. Tūkstošiem Krievijas armijā mobilizēto vīriešu krita jau kara pirmajā gadā. Daudz upuru prasīja strēlnieku cīņas gan Latvijā, gan vēlāk Krievijas Pilsoņu kara frontēs.

1914.gada jūlija beigās latviešu avīzēs bija lasāmi ziņojumi un raksti no tikko sākušā Pirmā pasaules kara frontes līnijām, kā arī par to, kā notikumi kara laukos ietekmē dzīvi vēl salīdzinoši mierīgajās Latvijas pilsētās un pagastos. Laikā no 1914.gada jūlija līdz 1915.gada jūlijam daudzi iedzīvotāji tika mobilizēti armijā un nonāca frontē. 1915.gada maijā Latvijas teritorijā ienāca vācu karaspēks. Latvijas teritorija tika sadalīta divās daļās, Kurzeme un Zemgale - vāciešu varā, Vidzeme un Latgale - krievu varā. 1915.gada jūlijā sākās Rīgas izglītības iestāžu, fabriku un rūpnīcu evakuācija uz Krievijas iekšieni. Iedzīvotāji bija spiesti doties bēgļu gaitās uz Krieviju - Lielā evakuācija. 1915.gadā fabriku iekārtas kopā ar strādniekiem un viņu ģimenēm bija spiestas doties prom uz Krieviju.

Kara sākumā, Rīgas pilsētā nosodošu attieksmi latviešu periodikā un sabiedrībā var redzēt pret vāciešiem un to darbībām karā. Dažviet neapmierinātība bija samāksloti liela, jo uzskatīja, ka tieši vācieši ir tas lielais ļaunums, bet draugi un glābēji ir krievi. Sabiedrība bija ļoti naidīgi noskaņota pret vāciešiem, kā rezultātā tika veiktas vairākas pret vāciešiem un viņu kultūru vērsta kampaņas, kuru rezultātā Rīgas sabiedriskās vietās aizliedza runāt vāciski, slēdza vācu privātskolas, noņēma vācu izkārtnes un aizkrāsoja vāciskos ielu nosaukumus. Periodiskos izdevumus lasot, varēja ļoti labi manīt nacionālistisku noskaņojumu pret vāciešiem, kas ļoti daudz vietās bija ļoti pārspīlēts un samākslots, kas sabiedrību nokaitināja un vēl vairāk noskaņoja pret vāciešiem. Laikrakstos tika minēts, ka vācieši, ar ļauniem nolūkiem, sievietes iegūst sev.

Krīzi piedzīvoja arī Rīgas pašvaldības saimniecība. Budžeta ienākumi samazinājās no 25,6 miljoniem rubļu 1914.gadā līdz 5,1 miljoniem rubļu 1916.gadā. Turpretī nāca klāt militārā rakstura izdevumi. Pastāvīgi pieauga deficīts, kas tika segts ar pirmskara obligāciju aizņēmuma līdzekļiem un valdības aizdevumiem. Pilsēta bija spiesta pārtraukt

dažādu pabalstu izmaksas, piemēram, karadienestā iesaukto ģimenēm. Rīgai kļūstot par piefrontes pilsētu, tika smagi deformēta tās saimnieciskā dzīve un izmainīta sociālā vide. Tika pārtraukti visi pilsētas labiekārtošanas darbi.

Pirmā pasaules kara laiku mēdz dēvēt par „sieviešu laikmetu”. Karš piedāvāja sievietei nekad vēl nepiedzīvotu brīvību un pienākumus. Viņas varēja kalpot savai valstij un nācijai savās jauniegūtajās darbavietās. Tas daudzām sievietēm deva gandarījumu un cēla viņu pašapziņu. Uzskatīja, ka karš ir radījis „jaunu sievieti”. Sievietes kā lielas sociālās grupas pastāvēšanas pamati Rietumu pasaulē būtiski un strauji sāka mainīties tieši Pirmā pasaules kara laikā. Sievietes masveidā ienāca publiskajā sfērā, viņas sāka strādāt algotu darbu, apguva jaunas profesijas, uzņēmās ģimenes galvenā apgādātāja lomu. Pasaules karš pierādīja, ka sievietes ar savu darbu var daudz palīdzēt valsts aizsargāšanā. Tūkstošiem sieviešu savus vīrus aizstāja visdažādākajos darbos. Viņas nostājās pie virpām, kalēju laktām, ogļu ķerrām, dzelzs krāsniem, arkliem laukos un veica vēl dažādus citus darbus.

Mainījās arī sievietes ārējais veidols, sadzīves un uzvedības normas. Sievietes darbs un sociālā aktivitāte ietekmēja valsts politisko dzīvi un militārās norises. Sievietēm bija arī vēlme cīnīties bataljonos līdzās vīriešiem, viņas vēlējās kļūt par karavīriem. Šāda ideja tika apskatīta 1915.gada vasaras beigās, jo daudzas latviešu meitenes un sievietes pieteicās strēlnieku bataljonos, tas tika uzskatīts par drošsirdīgu soli no sieviešu un meiteņu puses.

1914.gads – 1915.gads ir laiks, kad pamazām sieviešu loma palielinājās dažādās dzīves jomās. Viņām tika dotas daudz jaunas iespējas. Sievietes parādīja, ka patriotisms viņās nav mazāks kā vīriešos un viņas ir gatavas daudz nopietnākiem darbiem. Karš ienesa būtiskas pārmaiņas Latvijas sieviešu dzīvēs, jo tika realizēta jau 19.gadsimta nogalē aizsāktās sieviešu atbalsta kustības galvenie centieni, kas sevi, kā svarīgu sabiedrības daļu sievieti pieteica un izcēla. 19. gadsimta otrā pusē jaunajai sabiedrībai raksturīga parādījās sociālās, nacionālās un indivīda brīvības idejas.

Mainījās cilvēku attieksme pret vietu un laiku, kurā viņi dzīvoja un sabiedrību, kurai viņi piederēja. Kara iespaidos valstis sāka pievērst lielu uzmanību sieviešu darbaspēka sagatavošanai un izmantošanai valsts aizsardzības un labklājības labā. Jauni radītās saspringtās un neierastās situācijas daudziem radīja nepieciešamību pēc palīdzības. Plašākās nozares, kur tika nodarbinātas sievietes bija medicīna, sanitārā joma un labdarības

organizācijas. Sieviešu dalība labdarībā ļāva apliecināt savu patriotismu un gatavību atbalstīt savu valsti

Sievietes sāka iegūt vienādas politiskās un darba tiesības ar vīriešiem, apguva arodus un daudz plašāk varēja iekļauties profesionālajā vidē. Dibināja dažādas organizācijas, aktīvi darbojās sabiedriskajā un politiskajā dzīvē, parādījās tā laika noteikts jaunās, modernās sievietes tēls. Jaunā, 20.gadsimta sieviete, ne tikai modē aizņēmās kaut ko no vīrieša tēla, bet darīja to arī sadzīvē un ikdienas paradumos. Viņa bija pašpārliecināta, strādāja algotu darbu, sekoja līdzi modes jaunumiem, rūpējās par savu ārieni un, iespējams, pat aizrāvās ar nodarbēm, ar kādām nebija nodarbojušās, turklāt viņas bija daudz atraisītāka, brīvākas savā uzvedībā par savām priekštecēm.

Vācu karaspēkam tuvojoties iedzīvotāji devās bēgļu gaitās, bēgļu gaitas veda caur Rīgu. Rīgā tika iekārtotas bēgļu nometnes un patversmes, kas spēja aprūpēt vairākus tūkstošus cilvēku. Rīgā stāvoklis pasliktinājās, bēgļi un pilsētas iedzīvotāji bija pakļauti slimībām. Mazinājās arī pārtikas krājumi, tāpēc iedzīvotājiem nācās pamest Rīgu. 1915.gada vasarā bēgļu skaits bija sasniedzis apmēram 60 tūkstošs cilvēku. Bēgļu vidū bija maz vīriešu mobilizācijas vecumā, spēka gados, vairāk nekā puse no visiem bēgļiem bija sievietes, tāpat bēgļu vidū bija arī visa vecuma bērni un vecākā gadagājuma cilvēki, kas arī parasti atradās citu ģimenes locekļu sociālajā aprūpē un aizgādniecībā. 1915.gada marta vidū tika ziņots, ka Rīgā ir ieradušies vairāki simti bēgļu, kuri galvenokārt ir bijuši bērni un sievietes, bēgļi ieradušies bija no Kurzemes.

Par bēgļu aprūpi, galvenokārt, rūpējās Latviešu palīdzības komiteja un Latviešu bēgļu apgādāšanas Centrālā komiteja, kuras bieži izteica aicinājumus palīdzēt un atbalstīt bēgļus, kuri ir ieradušies Rīgā. Sievietes esamību kara laikā bēgļu gaitās var iezīmēt vispārīgi. Zināms bēgļu gaitas sākumā vairums sieviešu nāca no lauku apvidiem, kuru galvenais mērķis un uzdevums bija rūpes par saviem tuviniekiem un ģimeni, lai viss visiem pietiktu, kā saka, lai būtu minimums, ar ko izdzīvot.

Karš mainīja uzvedības normas, ja agrāk sievietēm un jaunām meitenēm bija liegts publiskā telpā atrasties vienām, bez sava pavadoņa, tad tagad sievietēm bija iespēja dodies uz sarīkojumiem un citiem pasākumiem vienām pašām. Sabiedrība kļuva tolerantāka pret jaunajām pasaules izmaiņām, lai gan viedokļi palika joprojām atšķirīgi par sievieti kopumā.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Prese:

1. Balss, 11., 29.aug. 29.dec., 1879.g; 16.janv 1880.g; 17., jūl., 1901.g.
2. Dzimtenes Vēstnesis, 22., jūl., 11., 13., 18., 19., aug,13., 22.,30., sept., 9., 10., 11.,13., 19., okt., 8., dec. 1914.g; 6., 8.,15., 17., 26.,29.,30., janv.; 21., feb; 4., 7., 11., 12., marts, 8., 23., 28., apr., 5., 21., 25., maijs, 26.jūn., 1., 10., aug. 13.okt., 1915.g
3. Jaunā Dzīve, Nr. 39., Nr. 124. 1914.g.
4. Jaunās Latviešu Avīzes, 5.aug, 21., sept., 1914.g; 27.janv., 1915.g.
5. Jaunais Vārds, 17., janv 19., maijs., 13., apr, 17., jūn. 1915.g.
6. Jaunākās Ziņas, 23., 25.,30., jūn., 2.okt. 24.,nov. 1914.g.
7. Latviešu Avīzes, 8., 9., 10., 14., 19.,aug., 15.sept., 1914.g; 13., janv. 5.,feb. 1915.g.
8. Līdums, 29., jūl; 10.aug; 19., 22.,23., okt., 9., nov., 1914.g; 1., 5., 11.,22., janv; 5.,18.apr., 5., 22., 25., 26., 27., 28.,maijs, 5., jūl., 1., 2.aug., 19.okt. 1915.g
9. Rīgas Ziņas, 3., 5., 6., 7., 8., 10., 12.,14., aug., 24.,sept., 8., 9., 17, okt, 20., 31.,dec. 1914.g.; 1., 11.janv., 13., feb; 18., 31., marts; 7., apr.; 3.,5., maijs; 2., 15. 17.,18., jūl, 6.aug., 1915.g.
10. Sadzīve, 4.okt., 109., 1914.g; 13.janv., 1915.g.
11. Varavīksne, 7.,marts 28., aug., 3.,sept., 1., 8.,14., 28., okt., 15., 22. nov., 6.,20., dec 1914.g.; 14., feb., 7., marts, 26., jūn., 18., jūl., 1915.g.
12. Nedēļa, 1.jūn.1.jūl.,1.aug., 13.nov.,1914.g.

Literatūra:

1. Bebels, A. *Sieviete un sociālisms*. Rīga, 1912.g. 428.lpp
2. Baranovskis, N. *Tautas skaitīšana Latvijā: īsa vēsture, organizēšana, problēmas*. Rīga: Avots. 1988.g. 20.lpp
3. Bahmanis, A. *Latvju tauta bēgļu gaitās*. Rīga: Saule 1925.g.1.daļa
4. Bērziņš, V. *Latvija Pirmā Pasaules Kara Laikā*. Rīga: Zinātne. 1987.g. 270. lpp.
5. Bērziņš, J. *Latvijas rūpniecības strādnieku dzīves līmenis: 1900–1914.* – Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 1997.g.
6. Brant, L. *Latviešu Sieviete*. Rīga: Valters un Rapa, 1931.g. 234 lpp.
7. Dirbins, L. *Nacionālais Jautājums Latvijā 1850 – 1940*. Rīga: 1997.g. 61 – 95.lpp.

8. *Ģimene un sieviete*. Rīga: Krūmiņa apgāds. 1909.g. 23.lpp.
9. Handraks, H. *Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911.g. – 1930.g.* Rīga: 1932.g. 173.lpp
10. Jēkabsons, Ē. *Latvijas sievietes un bērni militārajā dienestā Pirmajā Pasaules Karā*. LVIŽ, 2014.g. Nr.4. 111- 148.lpp.
11. Jēkabsons, Ē. *Latviešu sievietes militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā: Sieviete Latvijas Vēsturē: Rakstu krājums*. LU akadēmiskais apgāds. 2007.g 36–55.lpp.
12. Krīgere, I. *Hipokrāta zvērestam uzticīgi: medicīniskais dienests latviešu strēlnieku bataljonos (pulkos) 1915.–1918. gadā*. Latvijas Kara muzeja gadagrāmata. VI. Rīga: 2005.g.98 – 106.lpp.
13. *Latviešu zinātne un literatūra: Periodikā iespiesto rakstu rādītājs*. Vol. 1914 un 1915.g, Rīga: Viļa Lāča Latvijas PSR Valsts Bibliotēka. 1989.g.
14. Lucius, D. *Modernā sieviete un laulība*. Rīga: izdevniecība „Jaunā doma” 1932.g. 100.lpp
15. Lipša, I. *Seksualitāte un sociālā kontrole Latvijā 1914 – 1939*. Rīga: Zinātne.623.lpp.
16. Odiņa, O. Salaks, J. *Žēlsirdīgo māsu darbība Krievijas sarkanā krusta ietvaros Latvijas teritorijā*. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstnesis. 4. – 19.lpp.
17. *Rīgas Latviešu labdarības biedrība sešos gadu desmitos: 1868–1928*. – Rīga: Rīgas Latviešu Labdarības biedrība. 1928.g. 46 – 50.lpp.
18. *Rīgas Pārvalde Astoņos Gadsimtos*. Rīga: 2000.g 152 -163.lpp.
19. Krastiņš, J. *Rīga : 1860-1917*. Latvijas PSR Zinātņu akadēmija. Vēstures institūts. Rīga: Zinātne. 1978.g. 493.lpp
20. Švābe, A *Latvijas vēsture 1800-1914*. Daugava. 1958.g. 682.lpp
21. Vārpa, I. *Ceļš uz Latvijas valsti 1914 – 1922*. Jumava. 2012.g. 5 – 29.lpp.
22. Volfarte, K, Oberlanders, E. *Katram Bija Sava Rīga: daudznacionālas pilsētas portrets no 1875 – 1914.g*. Rīga: AGB, 2004.g. 284.lpp.
23. Volfarte, K. *Rīgas Latviešu Biedrība un Latviešu Nacionālā kustība no 1868. līdz 1905.gadam*. LU Akadēmiskais apgāds. 2009.g. 293.lpp
24. Zelče, V. *Marginālās jeb 1376. Fonds*. Latvijas Valsts vēstures arhīvs. 2005.g. 253.lpp.
25. Zelče, V. *Nezināmā: Latvijas sievietes 19.gadsimta otrajā pusē*. Rīga: Latvijas Arhīvistu biedrība. 2002.g. 298.lpp.
26. Zelče, V. *Skices Vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*. Latvijas arhīvi. 2002.g. 28 – 46.lpp.

27. Rūsis, A. *Rīgas Latviešu labdarības biedrības pirmie simts gadi*. Londonas Avīze. Nr.618., 11.apr., 1958.g.
28. Meņģele, L. *Kādas biedrības simts gadu* - Laiks, Nr.29., 9.apr., 1958.g.
29. *Izglītības Ministrijas mēneša raksts* Nr.2., 1.feb. 1921.gads
30. J.K. *Sievietes loma valsts aizsardzībā*. Militārais Apskats, Nr. 9. 1937.g. 16 – 20.lpp.
31. Briedis, V. *Sievietes loma Latvijas atbrīvošanā*. Zeltene, Nr.22. 1932.g. 2- 5.lpp.

Uzziņu literatūra:

1. Sākas karš. Vācieši pulcējas Rīgas policijas iecirkņos.
<http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/160121/sakas-kars-vaciesi-pulcejas-rigas-policijas-iecirknos-pirms-100-gadiem> [skat. 15.03.2015.]
2. Bēgļu komiteja.-
<http://www.letonika.lv/groups/?cid=31808&r=2&lid=31808&q=sieviete&h=359>
3. Iedzīvotāji Rīgā - <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/iedzivotaji-skaitis-un-blivums-tema-32579.html> [skat.04.03.2015.g]
4. Centrālās statistikas pārvaldes datu bāze
http://data.csb.gov.lv/Menu.aspx?selection=vest_2_Iedzivotaji&tablelist=true&px_language=lv&px_db=vest&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0
[skat.04.03.2015.g]
5. Iedzīvotāju skaits, dzimums un pavalstniecība.
http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/dati/TSK_1930_03.pdf [skat.04.03.2015.g]

Bakalaura darbs „Sieviešu stāvoklis Rīgas pilsētā I Pasaules kara sākumā (1914.g. vasara-1915.gada vasara): darbība sabiedriskajās organizācijās latviešu preses atspoguļojumā” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Zane Krūmiņa

18.05.2015.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr. hist., Ēriks Jēkabsons

18.05.2015.

Recenzents: Mag.hist., Klāvs Zariņš

Darbs iesniegts Vēstures un filozofijas fakultātē: 18.05.2014.

Studiju metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: docents Jānis Ķeruss